

Šikana a jiné formy násilného chování z pohledu dětí a jejich rodičů

Nikola Šnajdrová

Bakalářská práce
2019

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2018/2019

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Nikola Šnajdrová**

Osobní číslo: **H160129**

Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Šikana a jiné formy násilného chování z pohledu dětí a jejich rodičů**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti šikany, agrese, násilí, školy a prevence.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníku.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BENDL, S. Prevence a řešení šikany ve škole. Praha: ISV, 2003. ISBN 80-86642-08-9.

KOLÁŘ, M. Bolest šikanování. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-513-X.

KOLÁŘ, M. Skrytý svět šikanování ve školách. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-123-1.

ŘÍČAN, P. Agresivita a šikana mezi dětmi. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-049-9.

CHRÁSKA, M. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu.

Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Romana Divošová

Centrum jazykového vzdělávání

Datum zadání bakalářské práce:

10. ledna 2019

Termín odevzdání bakalářské práce:

26. dubna 2019

Ve Zlíně dne 10. ledna 2019

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užit své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval.
V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně *P.Š.Š.Š.*.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výtisky, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídně k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce se zabývá šikanou a jinými formami násilného chování z pohledu dětí a jejich rodičů na druhém stupni základní školy. Výzkum byl prováděn na jedné nejmenované vesnické základní škole. Výsledky dotazníkového šetření a jeho zhodnocení jsou uvedeny v praktické části této práce. V teoretické části jsou pro lepší pochopení vysvětleny pojmy jako je agrese, šikana a kyberšikana. Dále práce podrobně popisuje jednotlivá stádia a formy šikany, taky její důsledky, se kterými se mohou především oběti setkat a varovné signály, kterých je si třeba všimnout pro rychlejší odhalení šikany. Následně je v bakalářské práci zmíněno, kdo všechno se může stát agresorem či obětí šikany. V další kapitole jsou popsány rady, jak šikanu řešit a jak jí předcházet. V praktické části jsou uvedeny výsledky dotazníkového šetření a jejich zhodnocení.

Klíčová slova: agrese, šikana, kyberšikana, agresor, oběť, řešení, prevence

ABSTRACT

This bachelor thesis deals with bullying and other forms of violent behavior from the point of view of children and their parents in secondary school. The research was conducted at one of the most renowned village primary schools. The results of the questionnaire survey and its evaluation are presented in the practical part of this work. In the theoretical part, terms such as aggression, bullying and cyberbullying are explained for better understanding. Furthermore, the work describes in detail the various stages and forms of bullying, as well as its consequences, which can be mainly encountered by victims and warning signals, which need to be noticed for faster detection of bullying. Subsequently, the bachelor thesis mentions who can become aggressor or victim of bullying. The next chapter describes the tips on how to deal with bullying and how to prevent it. In the practical part are presented the results of the questionnaire survey and their evaluation.

Keywords: aggression, bullying, cyberbullying, aggressor, victim, solution, prevention

Chtěla bych poděkovat paní Mgr. Romaně Divošové za odborné rady, cenné připomínky a ochotu při vedení mé bakalářské práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 VYMEZENÍ ZÁKADNÍCH POJMŮ	11
1.1 AGRESE	11
1.2 ŠIKANA	12
1.3 KYBERŠIKANA.....	13
2 CHARAKTERISTIKA ŠIKANY A JEJÍ PROJEVY A NÁSLEDKY	15
2.1 TYPY ŠIKANY	15
2.2 STÁDIA ŠIKANY	17
2.3 VAROVNÉ SIGNÁLY ŠIKANY	20
2.4 DŮSLEDKY ŠIKANY	21
3 AKTÉŘI ŠIKANY	23
3.1 AGRESOR	23
3.2 TYPY AGRESORŮ	24
3.3 OBĚŤ	26
3.4 TYPY OBĚTÍ	27
4 ŘEŠENÍ A PREVENCE ŠIKANY	29
4.1 ŘEŠENÍ ŠIKANY	29
4.2 PREVENCE ŠIKANY VE ŠKOLE	30
4.3 PREVENCE ŠIKANY V RODINĚ	31
II PRAKTICKÁ ČÁST	32
5 REALIZACE VÝZKUMU	33
5.1 CÍLE VÝZKUMU	33
5.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	33
5.3 VÝZKUMNÝ SOUBOR A ZPŮSOB JEHO VÝBĚRU.....	34
5.4 METODA SBĚRU DAT	34
5.5 METODA ANALÝZY DAT	34
6 INTERPRETACE DAT	36
6.1 DOTAZNÍK PRO DĚTI	36
6.2 DOTAZNÍK PRO RODIČE	48
7 DISKUZE	59
7.1 DOPORUČENÍ PRO PRAXI.....	60
ZÁVĚR	62
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	64
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	66
SEZNAM OBRÁZKŮ	67
SEZNAM TABULEK	68
SEZNAM PŘÍLOH	69

ÚVOD

Tématem mé bakalářské práce je šikana a jiné formy násilného chování z pohledu dětí a jejich rodičů. Jedná se o děti z druhého stupně jedné nejmenované základní školy. Tuto školu jsem si vybrala, protože ji navštěvuje většina dětí z naší vesnice a taky vím, že před pár lety se šikana na této škole řešila, proto jsem se rozhodla ověřit, jak je na tom škola se šikanou dnes.

Je známým faktem, že šikana vždycky byla a bude. Nikdy se nám ji nepodaří úplně odstranit. Z vlastní zkušenosti vím, že některé školy se snaží skutečnost, že se u nich časem šikana objeví, zamést pod koberec nebo ji vůbec neřešit a vedení školy čeká, až šikanování agresora přestane bavit nebo danou situaci vyřeší někdo jiný. Sama jsem se se šikanou před několika lety setkala. Starší dívky urážely a ponižovaly mou kamarádku na sociálních sítích. I když jsem byla pouze jako přihlížející, nebylo mi to vůbec příjemné a nedokážu si představit, jak se v takové situaci musí cítit oběť. Od té doby se o tuto problematiku zajímám trochu víc, a proto jsem si taky toto téma vybrala do mé bakalářské práce.

Je důležité umět šikanu rozpoznat co nejdříve, proto chci v teoretické části popsat různé varovné signály šikanování spolu se všemi typy a stádii šikany. Taky bych chtěla poukázat na důsledky šikany nejen pro oběť, ale taky i pro zbytek pasivně zúčastněných, ať už se jedná o spolužáky či rodinu oběti. Dalším bodem bude charakterizovat a popsat typy agresorů a obětí. V případě že se škola nebo rodiče setkají se šikanou je důležité, aby věděli, jak ji řešit a jak jí předcházet, což bude v dalším bodě této práce.

Hlavním cílem předkládané bakalářské práce je zjistit, co děti a jejich rodiče v dnešní době považují za šikanování. Úkolem dílčích cílů je zjistit, v jaké míře se mezi žáky objevuje šikanování. Zda žáci vědí, jak se mají zachovat, když přijdou se šikanou do styku. Jestliže se žáci na dané základní škole strachují z šikany. Jestli rodiče žáků dokáží rozpoznat počáteční příznaky šikany a zda se dostatečně zajímají o své děti.

V teoretické části se tedy budu věnovat výše uvedeným bodům a v praktické části bude mým cílem sesbírat dotazníky, zanalyzovat je a vyhodnotit dosažené výsledky.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VYMEZENÍ ZÁKADNÍCH POJMŮ

1.1 Agrese

Afekt (vztek, hněv, zloba), neuspokojená potřeba, dokonce i zvyk spolu s podnětovou situací jsou původem agresivního chování. Spurný definuje agresi jako „destruktivní chování, směřující k fyzickému (brachiálnímu), slovnímu (urážka, pomluva) nebo symbolickému (pomocí gest) útoku vůči jinému jedinci (předmětu)“ (Spurný, 1996, s. 18).

Dle Říčana a Janošové (2010, s. 39) je, podobně jako většina zbylého lidského chování, agrese naučená, protože si ji lidé, díky svým zkušenostem, osvojují sami. Člověk používá agresivní chování i proto, že zjistil, že je mu v některých situacích prospěšné. Například když pomocí agrese získá toužený předmět či službu. S agresí se setkáváme již od malička. Z dětí, které zjistí, že určitým jednáním dosáhnou kladného výsledku, se postupně stávají agresivní jedinci. Proto nesmíme dovolit, aby svých úspěchů děti dosahovaly pomocí agrese. (Když třeba udeří svého sourozence, který mu nechce danou věc dát, ale tímto způsobem ji získá, tak si tohle chování zapamatuje k dalšímu použití).

Účelem agrese je získat sobě samému společenské výhody, ale především vyděsit druhého a získat objekt nebo ho odstranit. Za původ agrese Spurný považuje nejen pudové jednání, ale i účelně promyšlené a naplánované jednání proti morálním zásadám. Proto se na toto jednání musí pohlížet jinak než na pudové jednání. Mezi agresivní chování spadá „nevinné“ verbální popichování, agrese vůči předmětům, urážení, vyhrůžky a v neposlední řadě i fyzické napadení proti druhé osobě. Agrese může být otevřená, přímá – což znamená, že agresor má negativní vztah k jedinci. Dále je nepřímá – agresor je proti hodnotám své oběti. Přesunutá agrese představuje vybití vzteku na jiné osobě, která nahradí oběť. A v poslední řadě je invertovaná agrese, kdy agresor je zaměřený sám proti sobě a často končí sebevraždou (Spurný, 1996, s. 17).

Chovat se agresivně zvyšuje u člověka:

- pocit bezmoci, nemožnost alternativních voleb,
- „provokující“ verbální i neverbální projevy (výsměch, urážky, postoje, gesta),
- existence znaků či scén prezentujících násilí,
- úspěch, který tímto jednáním dosáhl, event. schvalování agresivního jednání okolím,

- pocit sounáležitosti s agresivně laděným davem,
- situace konfrontační, soupeřivé, s prvky násilí,
- intoxikace alkoholem, drogami, léky (Spurný, 1996, s. 19).

1.2 Šikana

Specifickým případem agrese je právě šikana. Tohle slovo pochází z francouzského slova „chicane“, což v českém jazyce znamená něco jako „zlomyslné obtěžování, týrání, sužování, pronásledování, byrokratické lpění na předpisech“ (Říčan a Janošová, 2010, s. 135).

Dle Vágnerové je šikana „úmyslné a opakované fyzické i psychické ubližování slabšímu jedinci (skupině) silnějším jedincem (skupinou)“. V jiných případech považuje za šikanu: „Když jeden nebo více žáků úmyslně a většinou opakovaně ubližuje druhým“ (Vágnerová a kol., 2009, s. 11).

Šikanou zpravidla označujeme ubližování si mezi žáky nebo studenty ve škole, v práci mezi kolegy, tedy mezi lidmi, kteří mají stejné postavení. Je však možné za šikanu považovat i peskování zaměstnanců od jejich nadřízených nebo týrání ze strany učitelů aplikované na studenty. Šikanu lze rozdělit na přímou a nepřímou. Přímá šikana je poměrně rozmanitá, řadí se sem způsobování veškeré bolesti (bouchání, kopání, kousání, řezání, strkání, ...), ničení či brání různých osobních věcí, což se dle zákona označuje jako loupež, donucení oběti dělat úkoly pro ni nepříjemné (odhalování sebe sama, vypít nebo sníst něco nechutného). Do přímé šikany spadá taky verbální napadání (urážení oběti a jeho okolí, výsměch) a zotročování, kdy je oběť vyhrožováním nucena dělat zakázané či ponižující věci. Nepřímá šikana je založená na sociální izolaci spolužáka, který je vyčleňován z kolektivu. Tuto formu používají spíše dívky, kdy například nevezmou do party spolužačku, která nemá nejnovější oblečení. Tento způsob šikany bývá mnohdy drásavější než přímá šikana. Izolované dítě se snaží protlačit do kolektivu, ale jen stále více zesměšňuje. Ve většině případech přechází nepřímá šikana v šikanu přímou (Říčan a Janošová, 2010, s. 21–22).

Děti, které jsou šikanovány, ať už fyzicky nebo psychicky, zažívají velký emocionální stres a tím se ničí jejich sebedůvěra. Šikana se děje z nejrůznějších důvodů, nejčastější však bývá rasový motiv. Důležité je podotknout, že oběti si takové jednání rozhodně nezaslouží, a že šikanování se děje jen proto, že jeho tvůrce má nějaký problém, který si neumí vyřešit. Lze to nazvat tak, že má oběť „jen smůlu“, protože byla v nesprávný čas na nesprávném místě (Elliottová, 1995, s. 84).

Mnohdy se stává, že rodič ani pedagog nedokáže rozeznat, kdy jde ještě o nevinné škádlení a kdy už se jedná o šikanu. Zvenčí to totiž často vypadá velmi stejně (posmívání se druhému). Ovšem nejdůležitější je, jak to vnímá jedinec, kterému jsou posměšky adresovány. Co je pro jednoho jen legrace a popichování, pro druhého je urážlivé a může to považovat za počátek šikany (Vágnerová a kol., 2009, s. 73).

1.3 Kyberšikana

Stejně jako u šikany, existuje kyberšikana i ve vztahu nadřízený a podřízený. Ráda bych se ale věnovala kyberšikaně, kde děti uráží či týrají děti. Je to vlastně druh šikany, který se uskutečňuje prostřednictvím informační a komunikační technologie, především prostřednictvím internetu a mobilních telefonů. Agresor nepřichází do fyzického kontaktu s obětí, jen ji psychicky traumatizuje. Proto je také těžší ji odhalit, stejně jako šikanu psychickou. Agresoři mají jednu velkou výhodu, která u obyčejné šikany není. Díky možné anonymitě na internetu se jim daří déle trýznit své oběti, u kterých se tak zvětšuje trauma a strach a vlastně se ani nemají jak bránit. Nejčastěji musí čelit různým posměškům a zesměšňování. Například ve formě videa, které si může na internetu pustit prakticky kdokoliv. Nebo dostávají zastrašující výhrůžky, díky kterým jsou oběti v neustálém stresu. Je důležité si uvědomovat, že obětí se může stát kdokoliv a kdekoliv, kdy budeme online. U klasické šikany oběti vědí, že jsou šikanovány pouze ve škole a na autobusové zastávce, tudíž už nemusí být tolik ve stresu, když jsou doma nebo někde mimo školu. Ale u kyberšikany oběť nikdy neví, kdy jí přijde výhrůžná smska, email nebo někdo zase vyvěsí jejich video na internet. Další taková „výhoda“ v kyberšikanování je, že agresorem se může stát teoreticky každý. U šikany bývá pravidlem, že šikanuje starší, silnější jedinec. Ale za počítač si může sednout každý a díky zmiňované anonymitě má kuráž si dovolit na staršího a fyzicky zdatnějšího (Bláhová a Šalšová, 2012, s. 6).

Kyberšikana se uskutečňuje prostřednictvím textových zpráv, které jsou napadajícího charakteru a většinou se opakují, dále prostřednictvím fotografie nebo videa, které oběť ponižují. Telefonátů, ve kterých nikdo nemluví nebo opakovaného prozvánění, e-mailů, které jsou podobného typu jako textové zprávy. Taky pomocí chatovacích místností, což je způsob, jak spolu zejména teenageři komunikují nebo sociálních sítí, kde se dají sdílet právě zmiňovaná videa nebo fotografie (Rogers, 2011, s. 33–35).

V roce 2007 Nancy E. Willard jako první popsala a pojmenovala kyberútoky na 10 typů:

1. Provokování (flaming) – útočníci opakovaně píšou urážlivé až útočné vzkazy do internetových diskusních fór a každý kdo nemá stejný názor jako útočník, je vystaven nadávkám a ponižování,
2. Obtěžování (harassment) – jedná se o opakované zasílání urážlivých, nevhodných, a především nevyžádaných zpráv oběti, kdy se míra ohavnosti stále stupňuje,
3. Pomlouvání (denigration) – útočník rozšiřuje pomluvy a nepravdivá fakta o někom, komu chce pošramotit pověst,
4. Přetvářka (masquerade) – agresori si vytvoří profil někoho z blízkého okolí oběti a z tohoto účtu jí posílají nepříjemné zprávy, oběť si tak myslí, že ji skutečně napadá někdo známý,
5. Napodobování (impersonation) – v tomto případě se útočník vydává přímo za oběť a pod jejím jménem rozesílá kamarádům či rodině oběti ponižující a nepatřičné zprávy,
6. Odhalování (outing) – znamená veřejné oznámení tajemství nebo nějakých soukromých informací druhých bez jejich souhlasu (většinou se to týká veřejně známých osob),
7. Vyloučení (exclusion) – jde o odebrání jedince z online skupiny,
8. Kyberpronásledování (cyberstalking) – jedná se o opakující se obtěžování spojené se zastrašováním,
9. Veselé fackování (happy slapping) – je spojené s fyzickým ubližováním oběti, kdy „pomocník“ agresora celou akci natáčí a poté vyvěsí na internet,
10. Boj s žebráky (bumfights) – útočníci ničí veřejný majetek (lavičky, odpadkové koše) nebo surově napadají bezdomovce a vše to opět natáčejí a umisťují na internet (Bláhová a Šalšová, 2012, s. 17–22).

2 CHARAKTERISTIKA ŠIKANY A JEJÍ PROJEVY A NÁSLEDKY

Kdokoliv a kdykoliv může rozpoutat a zažít šikanu, která se obvykle stupňuje, jak ve výskytu, tak v ubližování. Je však důležité si připomenout, že, oprávnění k týrání a ubližování druhých, jakoukoliv cestou, nemá nikdo (Šikana.cz - Jak ji poznat, prevence, kontakty[online] 2019).

Šikana je „patologické chování agresora vůči oběti. Určení toho, kdy opravdu můžeme hovořit o šikaně, není snadné. Jako hlavní kritérium je však obvykle bráno to, jak konkrétní čin vnímá dítě, proti kterému je namířen. Typickým znakem je nepoměr sil mezi agresorem a obětí. Není radno ji podceňovat, protože její následky nejsou patrné nejen v rovině fyzické, ale zejména psychické“ (Šikana-Policie České republiky [online] 2019).

Za nejzákladnější rozdělení šikany bych vzala rozdělení vnějších projevů šikany dle Vágnerové (2009, s. 74), která ji klasifikuje na:

- fyzickou a verbální,
- aktivní a pasivní,
- přímou a nepřímou.

2.1 Typy šikany

Fieldová uvádí čtyři základní typy šikany: škádlení, vylučování ze skupiny, fyzické napadání a obtěžování (Fieldová, 2009, s. 26).

Škádlení

Mnoho dětí škádlení vůbec nevnímá jako projev šikanování, tudíž ho vůbec neřeší a stává se tak nejnebezpečnějším a obvykle nejdéle trvajícím typem šikany. Zpravidla se jedná o slovní napadení směřované ke vzhledu, sexualitě nebo sociálního přijetí. Problém nastává, kdy význam určitého slova chápou agresor a oběť jinak. Agresor používá slovo pro urážení či zesměšňování jedince, který však tuhle narážku vůbec nevnímá, protože slovo chápe úplně jinak. Tudíž si oběť nepřijde šikanována. Za škádlení se považuje pokřikování, výsměšky, zesměšňování, nadávky, vyhrůžky, obtěžování přes komunikační a informační techniky (telefonáty, emaily, textové zprávy apod.) a dělání různých nepříjemných zvuků, když je oběť nablízku (Fieldová, 2009, s. 26).

Vylučování ze skupiny

„My si s tebou hrát nebudeme.“ – otevřený projev vůči oběti, který se nejčastěji používá u tzv. „vztahové“ šikany. Jedná se o vyloučení jedince ze skupiny, ať už právě zmiňovaným přímým nátlakem nebo skrytým odmítáním. Agresor v tomhle případě vůbec nemusí zpočátku působit jako hlavní aktér. Stačí mu pouze zmanipulovat třídu či skupinu proti vybranému jedinci a když se někdo ze skupiny pokusí oběť hájit, většinou je ze skupiny taky vyloučen. Tento typ šikany se podobně jako škádlení mnohým pedagogům špatně odhaluje a někteří ji dokonce přehlíží. Agresoři používají tyto metody:

- a) hrají si na kamarády s obětí, ale sem tam jsou proti ní,
- b) skupina, kterou ovládají, se točí k oběti zády nebo ji ignorují, když k nim přichází,
- c) když komunikují s obětí, tak jdou pryč, ještě dříve než oběť stačí odpovědět,
- d) se soustředěným pohledem na oběť na ni ukazují, zírají, posmívají se, opakují po ní nebo si o ní šeptají s ostatními,
- e) dělají zlověstná gesta, výrazy a postoje,
- f) vylučují oběť ze své skupiny – nezvou ji na narozeninové oslavy, nechtějí si s ní hrát venku, nebaví se s ní,
- g) nechtějí sedět s „vybraným“ jedincem v lavici a když si k nim chce přisednout třeba v jídelně při obědě nebo v autobuse cestou do školy či ze školy, předstírají, že drží místo někomu jinému,
- h) rozhlašují o oběti škodolibé pomluvy, díky kterým se s ní přestanou bavit i zbylí kamarádi, a tak zůstane sama,
- i) používají vydírání a hrozby, např.: „Jestli mi nedáš kousnout, tak si s tebou nesednu.“ (Fieldová, 2009, s. 27–28).

Fyzické napadání

U fyzické šikany může jít o přímé útoky jako je kousání, štípání, bití, kopání nebo o šikanu nepřímou, kam spadá urážení pomocí slov, gest, narážky nebo schovávání věcí patřící oběti. Tato šikana je založená na opakovaném napadání zejména někoho, kdo je slabší. K dalším znakům fyzické šikany se řadí trhání oblečení oběti, případné tahání za něj nebo vzbuzování bitek s obětí, při kterých je její prohra předem téměř jasná. K tomuto typu šikany patří ničení domácích prací, braní sešitů, učebnic, svačín a jiných dalších věcí z lavice či aktovky a následné házení s těmito věcmi po třídě, dále zmiňované ničení triček, kalhot, ale také batohů, přezůvek atd. Když se oběť chce posadit, odsune mu nenápadně agresor židli, aby spadla

na zem, v horších případech jí noří hlavu do toaletní mísy nebo ji zamyká do skříní. A samozřejmě i podkopávání nohou, kousání, štípání, kopání, řezání, pošťuchování, tahání za vlasy, svazování či používání zbraní (Fieldová, 2009, s. 28–29).

Obtěžování

K obtěžování se řadí pravidelné používání vtíravých dotazů, vyjadřování se v oblasti sexu, pohlaví, národnosti, rasy nebo náboženství na adresu oběti. Spadá k němu útočení na oběť pomocí sexuálních gest, nevhodných sexuálních nabídek, neustálé vtírání se do její blízkosti, pro oběť nepříjemné dotýkání, hlazení, které má často sexuální podtext (např. plácání po hýždích, stahování výstřihů či kalhot, ...). Obtěžování na toaletách, kdy agresor nahlíží pod dveře toalety nebo přes klíčovou díрку. Komentáře směřované na sexuální orientaci dítěte: „Jsi gay“, „Tomáš má rád Martina“. Pokřikování odstrašujícího jazyka, např.: „Vypadni“, „Tvoje sestra je šlapka“, „Běž do hrobu“ a neustálé sledování oběti ve škole i mimo ni (Fieldová, 2009, s. 29).

2.2 Stádia šikany

Při vyšetřování a následným řešením šikany je nutné vědět, v jakém stádiu šikany se třída/jedinci aktuálně nacházejí. Šikanu může škola řešit tehdy, pokud se jedná o první nebo druhý stupeň. Nachází-li se v pokročilejším stádiu, mohou pomoci jen odborníci jako je speciální pedagog, psycholog, v některých případech i speciální pedagog ze střediska výchovné péče (Vágnerová a kol., 2009, s. 79). Kolář (2011, s. 47) ve svých publikacích uvádí pět základních vývojových stádií onemocnění:

1. STUPEŇ – zrod ostrakismu

„Jde o mírné, převážně psychické formy ubližování, kdy se okrajový člen necítí dobře – je neoblíben a neuznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod.“

Původní význam pojmu ostrakismus pochází z Řecka, kdy ostrakizace znamenala proces obrany demokracie, při kterém se odhalil jedinec, který onu demokracii ohrožoval a následně byl zavrhnut do vyhnanství (Kolář, 2011, s. 47).

Ostrakismus může vzniknout zcela nenásilně a nahodile a v jakékoliv skupině dětí. I když si většina učitelů myslí, že ke vzniku šikanování je zapotřebí násilného podnětu a nulová výchova. Hlavně většina žáků a rodičů žije v domnění, že jim se to stát přeci nemůže (Kolář, 1997, s. 31–32). V každé třídě se v kolektivu najde žák, který je oblíbený méně

a který více. Někdo, kdo má největší slovo a kdo udává třídu „směr“. A právě ti nejméně oblíbení mají své místo na tzv. sociometrickém chvostu (= sociální pozice izolovaného neboli černá ovce) a zažívají tzv. ostrakismus, což je začínající forma šikanování a obvykle pokračuje v negativním vývoji (Kolář, 2011, s. 46–47).

2. STUPEŇ – přitvrzování manipulace a výskyt fyzické agrese

Každá skupina lidí, ať už v rodině, v práci, ve třídě mezi žáky, přijde do kritického stádia, kdy si lezou navzájem na nervy (mají tzv. ponorkovou nemoc) nebo řeší nějakou jinou krizi. Není na škodu, když se toto stádium časem ve skupině vyskytne, je to mnohdy i prospěšné, ale jen v případě, že je někdo (např. pedagog) kdo jim pomůže s čistou hlavou a nezaujatě krizi vyřešit. Pokud ovšem nikdo takový není, nastává situace, kdy jako „ventil“ slouží právě ostrakizování žáci. Spolužáci si na nich vybíjejí svou špatnou náladu z pokaženého testu nebo třeba jen proto, že musím být ve škole. Vše ale samozřejmě záleží na celkovém kolektivu třídy a jejímu přístupu k šikanování. Pokud ve třídě panuje kamarádské prostředí a všichni táhnou za jeden provaz, tak malé negativní názory a pokusy o šikanu nemají šanci. Dobrý kolektiv se vytváří postupně, při bližším seznamování dětí. V tomto hraje i velkou roli učitel, který by měl vymýšlet různé hry, podněty, aby se z dětí stal dobrý kolektiv. Pokud nechá třídu samu sobě na pospas, je velmi pravděpodobné, že se šikana objeví (Kolář, 2011, s. 47–48).

3. STUPEŇ – klíčový moment – vytvoření jádra agresorů

Nezabrání-li se přitvrzujícímu zacházení se spolužáky, často i s počátečním fyzickým ubližováním, vytvoří se skupinka agresorů a začnou úmyslně šikanovat své nejslabší spolužáky, což jsou většinou konkrétní ostrakizované děti (Kolář, 2011, s. 51).

V této části přichází hlavní okamžik, zda se šikanování, které je v počátečním stádiu, vyvine do stádia pokročilého. Třída již je rozdělena na malé skupinky (agresori a oběti) a pokud „skupinka obětí“ nebude alespoň stejně oblíbená a silná, jako skupina agresorů, nemá šanci na úspěch. Někdy se stane, že je mezi skupinami určitá rovnováha a hrozící násilí se buď zastaví nebo na nějakou dobu oddálí. Zpravidla do skupiny agresorů se řadí problémoví žáci, kteří nemají úctu k pravidlům školy. Oběťmi se tedy stávají žáci, kteří jsou slušní, mají úctu k pravidlům a zákonu a v žádném případě nejsou zvyklí donášet rodičům nebo pedagogům, čímž dávají prostor svým agresorům jim nadále ubližovat (Kolář, 2011, s. 51).

4. STUPEŇ – většina přijímá normy agresorů

Jestliže se ve třídě nenajde silná pozitivní podskupina žáků, která by narušovala negativní činnost agresorů, budou útočníci dále porušovat školní předpisy a ovládnou celou třídu, která se bude řídit jejich nepsanými pravidly. Časem budou mít takovou převahu nad celou třídou, že i kdyby se jim někdo pokusil postavit, tak to bude bez úspěchu. Někteří členové utlačované podskupiny se budou snažit přejít k agresorům, aby měli také své výhody. V takovém případě jen pak dominance agresivity ve třídě jistá (Kolář, 2011, s. 51).

5. STUPEŇ – totalita neboli dokonalá šikana

Pokud doposud nikdo zvenčí nezasáhl, tak obvykle šikanování pokračuje až do posledního stádia, ve kterém se všichni smíří s vládou agresorů, respektují se jejich pravidla a normy, jelikož vědí, že při nerespektování by měli mnohem větší potíže. Tudíž nastává úplné, dokonalé šikanování, tzv. stádium vykořisťování. Žáci se rozdělí na dvě skupiny lidí. Kolář (2011, s. 52) je pracovně pojmenoval jako otrokáři a otroci. Agresoři moc dobře vědí, že oni jsou ti panovníci, co vládou a své oběti označují za poddané.

Otrokáři svou moc na otrocích uplatňují ve všech směrech. Berou jim svačiny a peníze. Chtějí, aby za ně vypracovali domácí úkoly a nejvíce svou moc dokazují, když jim mohou fyzicky ublížit a vědí, že otroci se neumí nijak bránit. Čím déle to ve třídě takto funguje, tím více jsou agresoři zkušenější a krutější. Žáci, kteří nešikanují a ani nejsou šikanováni, si čím dál více užívají tuto neutrální pozici a se zájmem přihlížejí šikaně, případně se do týrání zapojují taky. Začíná převládat surové násilí, u kterého se všichni přihlížející velmi baví a berou to jako zábavu a nikdo nepocituje soucit a už vůbec ne pocit viny (Kolář, 2011, s. 52).

Agresoři se stávají na ubližování závislí a jsou schopni udělat cokoliv, jen aby uspokojili své touhy. Oběti, které už šikanu nemůžou vydržet, přitom ale nemají odvalu se s ní nikomu svěřit a psychicky se nezhroutlí, předstírají nemoci, chodí za školu, prosí rodiče o přeložení na jinou školu nebo v krajních mezích volí sebevraždu. Jsou případy, kdy se šikana provalila sama, díky extrémním útokům agresorů (Kolář, 2011, s. 52).

Kolář (2011, s. 52–53) tento stupeň popisuje jako stupeň „dokonalosti“. Takto propracovaná šikana se objevuje zejména ve věznicích, ve vojenském prostředí a ve výchovných ústavech pro mládež. Výjimkou však nejsou ani školy, ovšem šikana se tady vyskytuje v trochu mírnějším měřítku.

2.3 Varovné signály šikany

Šikana je vždy záměrná a většinou opakující se. Proto taky bývá dlouhodobějšího charakteru. Ublíživání je samozřejmě obětí nepříjemné a díky němu spadají do silných depresí. Zpravidla se jedná o nerovnováhu sil, kdy agresori jsou ti silnější a mazanější (Vágnerová a kol., 2009, s. 74).

Existují přímé a nepřímé známky šikanování, které by měly rodičům a pedagogům pomoci při odhalování a rozpoznávání šikany. Jsou případy, kdy je dítě tiché, příliš se nezapojuje do kolektivu třídy, ale šikanováno není. Jen má takovou povahu. Spíše je důležité všimnout si, jak často se konkrétní příznaky opakují a v jakém kontextu se situace vyskytují (Vágnerová a kol., 2009, s. 76).

Nepřímé znaky šikany

Dítě, které je obětí šikany tráví přestávky o samotě a nikdo se s ním ani nechce bavit nebo se snaží být v co největší blízkosti učitelů. Především se vyhýbá toaletám, kam chodí jen ve vyučování, protože ví, že mu nehrozí napadení agresorem. Když se mají žáci v hodině rozdělit do skupin, oběť se nikam nesnaží začlenit, čeká až ho někam přiřadí učitel nebo kde na něj zůstane místo. Šikanovaný žák před třídou téměř vůbec nemluví a když musí, třeba u zkoušení, vypadá jako by se měl každou chvíli rozplakat (Říčan, 1995, s. 49). Raději žák řekne, že neví, než aby měl odpovídat na dotazy pedagogů. Jeho studijní výsledky se mění jako na horské dráze, taky mu většinou chybí školní pomůcky, nemá svačiny nebo nenosí peníze na zaplacení školních akcí (doma je od rodičů dostane, ale agresor mu je ihned vezme). Oběť působí roztržitě, nesoustředěně, nešťastně, třesou se jí ruce. Žák hledá důvody, proč nejít do školy (Vágnerová a kol., 2009, s. 76–77).

Přímé znaky šikany

Za přímé znaky šikany se považují různé příkazy, doprovázené jízlivým a panovačným tónem, které žák dostává od svých spolužáků a automaticky je se strachem plní. Pokřikování na oběť hanlivými přezdívkami, kritizování téměř za všechno, co udělá nebo co má na sobě (Říčan, 1995, s. 49). Agresori na žáka naléhají, aby jim dával peníze nebo jim kupoval sladkosti. Pouští se s ním do bitek, protože vědí, že se nebude bránit nebo že je mnohem slabší než útočníci samotní (Vágnerová a kol., 2011, s. 78–79).

2.4 Důsledky šikany

Když se někdo stane obětí šikany, nese si s sebou tento frustrující zážitek již celý život. Je jedno o jaký druh, formu šikanování jde, protože oběť pocítila ubližování tak či tak. Jak moc velké a těžké následky bude oběť mít, závisí jen na její osobnosti, pomoci ze strany rodiny a školy a taky na chování spolužáků a dalších kamarádů. Oběti nevypadají ani se nechovají jako jejich vrstevníci. Jsou zakřiknutí a plaší. Šikana má velký dopad na sebevědomí, setkáváme se ale i s fyzickými, intelektuálními, psychickými (citovými) a sociálními důsledky (Fieldová, 2009, s. 63–64).

Děti, kterým je ubližováno fyzicky, mohou mít pořezané ruce či nohy, poškrábané tělo s modřinami, mohou jim vypadávat vlasy, mít problematickou pleť. Oběti si často stěžují na bolení břicha, hlavy nebo zad. Mají špatný spánek, doprovázený nočními můrami (Fieldová, 2009, s. 65).

Oběti šikany mají problém se soustředit, problémy s učením, nemají na nic náladu, do školy raději moc nechodí nebo chtějí přeradit na jinou školu, aby se šikaně vyhnuli. Dělají věci, které jim nejsou přirozené a zatajují například dysgrafii, jen aby zapadli do kolektivu třídy a byli jako ostatní. Aby nebyli zesměšňováni před celou třídou, raději se nezúčastňují žádných školních soutěží, ve kterých by mohli vynikat. Tohle všechno se řadí k intelektuálním důsledkům (Fieldová, 2009, s. 65–66).

Za sociální důsledky se označují případy, kdy oběti mají jednoho kamaráda, kterému se ve všem podřizují, jen aby o něj nepřišli a nebyli tak v kolektivu sami. S šikanovanými dětmi si nikdo nechce po škole hrát, chodit ven na kolo a ani je nezvou na narozeninové oslavy. Při výběru týmu v tělesné výchově si je nikdo dobrovolně nevybírá, jdou do toho družstva, které na ně zbyde. Někteří raději ani nevycházejí ven, pokud nemusí, protože doma mezi svými se cítí v bezpečí a všude jinde mají strach ze šikany. Jsou případy, kdy děti šikanování ovlivní natolik, že i když je šikana dávno vyřešena, nejsou schopni si najít nové kamarády (Fieldová, 2009, s. 67–68).

Sebevědomí obětí každým dnem klesá. Reagují příliš emocionálně na jakoukoliv kritiku, směřovanou na ně a ani nechtějí s něčím poradit, pokud dělají něco špatně. Jsou přecitlivělí, často přehnaně kritičtí k sobě samým. Za to, že jsou nebo byli šikanováni viní sebe, protože si myslí, že jsou příliš slabí než ostatní, aby se postavili agresorům (Fieldová, 2009, s. 68–69).

K citovým (psychologickým) důsledkům se přiřazuje strach a úzkost, děti nejsou klidné, uvolněné a v psychické pohodě. Často pláčou, propadají smutku a depresím. Když s někým komunikují, tak velmi tiše, rychle a mumlají si slova pod nosem. Ve škole veškerý tlak potlačují a až doma si ho vybíjejí prostřednictvím negativního chování na rodičích či sourozencích. U některých obětí se vyskytnou i tzv. dlouhodobé psychologické následky, kdy děti mají přímo fobii ze školy a vymýšlejí si všemožné výmluvy proč do ní nejít. Taky můžou trpět již zmiňovanou sociální fobii. Což znamená, že ze strachu, že šikana začne znovu, si raději nehledají žádné nové kamarády, vyhýbají se společenskému kontaktu se svými vrstevníky a jsou raději sami. Když během šikanování zažijí životu nebezpečnou situaci, někdo zneužíval apod., je obvyklé, že se jim tyto zážitky vracejí formou nočních můr. V takovém případě oběti trpí posttraumatickou stresovou poruchou. V těch nejhorších případech, kdy šikanovaný svůj strach a vztek potlačí v sobě, vznikají u něj silné deprese, ze kterých je neustále vyčerpaný. Toto ho může dohnat k sebepoškození nebo dokonce až k sebevraždě (Fieldová, 2009, s. 69–70).

S některými jedinci se toto nepříjemné období z dětství vleče celý život. Jsou poznamenáni natolik, že mají problém si najít životního partnera nebo vůbec kamarády, protože nedokáží naplno věřit lidem. Nemají takové vzdělání, jaké by si přáli, protože se nedokáží soustředit a školní prostředí je znervózňuje a připomíná jim jejich znepokojivé období (Fieldová, 2009, s. 71).

Šikana nepostihuje jen oběti, ale taky další aktéry jako je rodina, díky které mnohdy celá šikana vznikne, protože se agresor začne posmívat některému z členů z rodiny. Dítě si pak spojí, že je šikanováno právě díky němu a začne tak k němu mít negativní vztah. Někteří učitelé považují sebe za určitého viníka, z důvodu že nebyli schopni šikanu odhalit včas nebo alespoň dříve. A samotní spolužáci šikanovaného a přihlížející celé šikany mají najednou strach, že i oni by se mohli stát obětí, obzvláště v případech, kdy si jsou s obětí velmi podobní (Fieldová, 2009, s. 72–73).

3 AKTÉŘI ŠIKANY

Za nejhlavnější protagonisty šikany považujeme agresora a oběť. Mezi nimi existuje osobní asymetrický vztah tzn., že šikanovaný žák, moc dobře ví, kdo mu ubližuje, bojí se ho a je závislý na jeho rozmarech (Vágnerová a kol., 2009, s. 84).

Abychom mohli šikanu včas odhalit, rozpoznat, musíme se zabývat i okolím, lidmi, kteří na šikaně taky mají svůj podíl. Některé šikany mají dobrý konec, jiné špatný. Vše se odvíjí od toho, jak do ní zasahují pedagogové, vedení školy, školníci a další zaměstnanci školy, rodiče a spolužáci oběti a agresora, kteří mnohdy šikaně přihlížejí. Tito všichni v určitém smyslu mají svou roli v šikanování a mají označení tzv. mlčící skupiny (Říčan a Janošová, 2010, s. 53).

3.1 Agresor

Je zaužívané používat pojem agresor, to ale neznamená, že dítě, které šikanuje, je vždy agresivní. Proto se v některé literatuře používá označení – útočník, šikanující dítě, aktér šikany apod. Co se týká fyzického vzhledu agresora, většina si představí fyzicky zdatnějšího, silnějšího, zkušenějšího jedince, než je jeho oběť, a tak to většinou je, pokud jde o kluka. Objevuje se i inteligentní, mazaný, nelítostný však méně zdatný agresor, který může taky hodně ublížit (Říčan, 1995, s. 31–32).

Co se týká psychické stránky jedince, tak musím poukázat na jeden velký omyl. Šikanující dítě netrpí žádnými komplexy, jak si většina populace myslí. Necítí se být méněcenný, nezávidí spolužákům jejich školní, mimoškolní úspěchy ani není nešťastné. Díky opakovaným výzkumům dnes víme, že tyto děti jsou velmi sebevědomé a rozhodně netrpí žádnými úzkostmi. Mnohé agresory jejich vývoj osobnosti poznamenala nevhodná výchova (Říčan, 1995, s. 32). Pocházejí z rodin, kde se jim nedostávalo mnoho lásky, péče a podpory, většinou vyrůstají v neúplných nebo dysfunkčních rodinách. A právě takové prostředí v dětech vyvolává sprosté, drsné jednání (Bendl, 2003).

Agresorem je žák, který si svou oběť vyhlédne a následně jí soustavně fyzicky nebo psychicky ubližuje. Vždy působí sebejistě, nemilosrdně, a především nepocitují žádnou vinu. Důvodů k šikaně je mnoho, mezi nejčastější se označuje touha po moci, být dominantní, středem pozornosti nebo zkrátka mají dobrý pocit, když mohou ubližovat druhým. Chovají se netaktně, nejen ke svým obětem, které považují za někoho nedůležitého, podřadného (Šikana není záležitostí jen agresora a oběti [online] 2016).

Fieldová uvádí několik typů, jak rozeznat agresora od běžného žáka. Útočníci chtějí se všemi manipulovat, ovládat je, diktovat jim, co mají dělat a co dělat nesmí. Nejsou empatičtí, většina z nich se neumí vcítit do jiné role. Mají o sobě velké mínění. Když začnou někoho šikanovat, nic jiného je nezajímá, soustředí se plně na oběť a jejich školní prospěch a chování se zhorší. Za účelem, aby se na ně nepřišlo, svalují veškerou svou vinu na druhé spolužáky. Před třídními učiteli nebo i jinými zaměstnanci školy si hrají na vzorné žáky a když můžou, snaží se jim pomoci (např. nabídnou se, že jim pomůžou odnést pomůcky do kabinetu). Nebaví se s nikým o tom, co dělá ve svém volném čase po škole a na otázky, které by je mohly prozradit, odpovídají velmi stroze a nepravdivě. Neradi se podřizují větším autoritám jako jsou učitelé nebo rodiče a taky s nimi nechtějí spolupracovat (Fieldová, 2009, s. 39–40).

Agresor přivádí svou oběť do úzkostných stavů, plných strachu a ponížení. V obličejí se zatváří velmi přísně, chladně, s posměšným úšklebkem a s nepřátelským tónem hlasu uráží a zesměšňuje svou oběť pomocí slov a gest (Fieldová, 2009, s. 40). I když to tak nemusí na první pohled vypadat, útočník není ve třídě moc oblíbený, ale protože se ho zbytek kolektivu bojí a nechtějí se taky stát jeho obětmi, hrají si ostatní spolužáci na jeho kamarády nebo se mu alespoň snaží neodporovat (Říčan a Janošová, 2010, s. 55).

3.2 Typy agresorů

Je mnoho typů agresorů. Michal Kolář zaznamenal tři zajímavé a nejčastěji se vyskytující typy iniciátorů šikanování.

První typ – „hrubián“

„Hrubý, primitivní, impulzivní, se silným energetickým přetlakem, kázeňskými problémy – narušeným vztahem k autoritě, někdy zapojený do gangů páchajících trestnou činností“ (Kolář, 2001, s.86).

Forma šikanování: Agresor šikanuje masivně a silně. Je neoblomný a chce po oběti její plnou poslušnost a oddanost. Šikanování používá záměrně k zastrašení druhých (Kolář, 2001, s. 86).

Výchova v rodině: Dítě vyrůstalo v rodině plné agrese, hrubosti, někdy i nesnášenlivosti. A toto si přenáší do školy, kde si zlost vybíjí na spolužácích nebo jen proto, že to vidí doma, tak ve škole ubližují taky (Kolář, 2001, s. 86).

Druhý typ – „slušňák“

Velmi slušný, kultivovaný, narcisticky šlechtěný, sevřený, zvýšeně úzkostný, někdy i se sadistickými tendencemi v sexuálním úmyslu“ (Kolář, 2001, s.86). „- uchyluje se k tzv. mafiánským metodám, kdy je mozkiem ubližování, jedná s chladnokrevnou krutostí, k útokům používá tzv. nohsledy či přísluhovače, méně sociálně atraktivní či vlivné jedince s potřebou participace na vlivu a moci „bosse“ (Vágnerová a kol., 2009, s. 85).

Forma šikanování: Šikanování má dobře promyšlené a záměrně svou oběť obtěžuje někde stranou, kde je nikdo nemůže vidět (Kolář, 2001, s. 86).

Výchova v rodině: Rodiče mají na své dítě až příliš velké nároky, za každou horší známku ho trestají a za jedničku nepochválí. Dítě má tak pocit, že ho rodiče nemají rádi (někdy ani moc nemají) (Kolář, 2001, s. 87).

Třetí typ – „srandista“

„Optimistický, dobrodružný, se značnou sebedůvěrou, výmluvný, nezřídka oblíbený a vlivný“ (Kolář, 2001, s.87). Většinou žák se zvýšenou potřebou pozornosti, kterou si zajišťuje vymyšlením a uskutečňováním zlomyslností a škodolibostí vůči obětem. Poskytuje krutou zábavu a divadlo jenom proto, že má zajištěnu „diváckou obec“, a tím naplňuje vlastní potřebu pozornosti a přijetí (Vágnerová a kol., 2009, s. 85).

Forma šikanování: V tomto případě útočník šikanuje pro svou zábavu i pro pobavení ostatních a dokázání jim, že umí udělat legraci (Kolář, 2001, s. 87).

Výchova v rodině: Kolář nevypozoroval žádné podobné projevy. Možná jen, že v rodině chybí určité mravní a duchovní hodnoty (Kolář, 2001, s. 87).

Fieldová udává jen dva základní typy agresorů. První typ pojmenovala jako „mořský krokodýl“. Jde o zlovolné a úskočné agresory. Jsou to ti nejnebezpečnější, nedá se jim věřit. Není žádná šance, že by mu oběť unikla. Když se oběť snaží být neviditelná, zbytečně na sebe neupozorňuje a v situacích, kdy na něj agresor zaútočí mu moc nevzdoruje, tak se může stát, že to přestane útočníka bavit a přesedlá na jiného spolužáka. Naštěstí do této skupiny spadá jen málo jedinců (Fieldová, 2009, s. 41–42).

Druhý typ agresorů popsala Fieldová jako „ptáček zpěváček, co si hraje na dravce“. Můžeme říct, že jde o jakousi neúmyslnou šikanu. Agresor bere vše jako legraci a předpokládá, že i oběť tuto „roli“ podstupuje dobrovolně. Problém je, že si nevšimnou, kdy už škádlení přesáhlo hranice a oběť se cítí ublíženě (Fieldová, 2009, s. 42–43).

3.3 Oběť

Konkretizovat osobnost oběti není příliš jednoduché, protože každá si během šikanování prošla něčím jiným. I když se všude uvádí, že obětí šikany jsou nejvíce děti, které mají až příliš ochrany od svých rodičů a díky tomu nejsou samostatní a neumí se v ničem a nikde prosadit. Nebo taky děti, které vyrůstají v rodině, kde musí poslouchat opravdu na slovo (Vágnerová a kol., 2009, s. 86).

Víme, že šikanovaným se může stát prakticky každý. Může to být nově příchozí žák, kterému se již špatně zařazuje do dobrého, pevného kolektivu. Žák, který v něčem vyniká nebo se liší od ostatních (vzhled, známky, bohatství apod.) nebo dítě, které je mentálně vyspělejší než jeho vrstevníci a nemá důvod dělat lumpárny, které přijdou dětem v jeho věku normální. Za nejjednodušší kořist na ubližování je žák, který je fyzicky méně zdatný než sám agresor a čím méně, tím pro útočníka lépe. Protože ví, že se při bitce nikdy neubrání a podlehne. Další velkou roli hraje taky rasová rozdílnost, hlavně barva pleti. Tento typ šikany se označuje jako rasově motivovaná šikana (Říčan, 1995, s. 34–35).

Děti trpící šikanou jsou nešťastné, zakřiknuté, zdrcené a bojí se komukoliv říct, co se jim děje. Což je ta největší chyba, protože čím déle to děti v sobě dusí, tím horší pak šikana je (Elliottová, 1995, s. 90).

3.4 Typy obětí

Jak už bylo zmíněno, obětí se může stát kdokoliv. Kolář (2001, s.89) se pokusil rozlišit alespoň čtyři skupiny obětí:

- a) **Oběť „slabá“ s tělesným a psychickým handicapem** – oběti mají nějaké znatelné odlišné tělesné vady (následky po operaci např. má velkou jizvu na viditelném místě, velká nadváha nebo naopak podváha a z toho jasná slabá fyzická síla).
- b) **Oběť „silná“ a nahodilá** – jsou výjimky, kdy se i silně vyhlížející jedinec stane obětí. Tyto děti většinou trpí psychickými poruchami nebo jen mají z něčeho strach a agresor, který to z něj vycítí, ihned využije situace.
- c) **Oběť „deviantní“ a nekonformní** – oběť tohoto typu je úplně jiná, odlišná. Nezapadají do kolektivu, např. jako jediná ve třídě má kudrnaté vlasy.
- d) **Šikanovaní žáci s životním scénářem oběti** – toto je případ, kdy oběť neví, jak reagovat. Jestli je ublížení ještě součástí legrace, hraní nebo už je to šikanování. Např. když hrají vybíjenou a od agresora dostane míčem mnohem větší ránu, než bylo třeba.

Dle Martínka (2009) se oběti dělí na tyto typy:

1. **Oběť na první pohled** – tyto děti i když nechtěně kolem sebe šíří známky slabosti. Dokonce mají typický vzhled což může být například podivná barva vlasů a z očí jim onen strach přímo srší. Ve škole moc nechtějí být středem pozornosti a neumí se moc prosadit, pokud to jde, tak vedle sebe v lavici nikoho nemají, moc toho nenamluví, vždy si sedají stranou od kolektivu a když si z nich začne někdo utahovat, neví, jak reagovat a jak se bránit, proto vždy raději utečou pryč nebo se rozpláčou. Jejich matka je velmi až přehnaně opečovává a brání, protože se o ně strachuje a neustále dítěti opakuje, jak je svět tam venku krutý a plný nástrah. Nedovolí mu, dělat si, co chce, a tak se z něj stává jedinec bez vlastní vůle.
2. **Oběti setrvávající dlouhou dobu pod ochrannými křídly matek nebo babiček** – rodiče a prarodiče těchto dětí, především maminky a babičky si těžko připouští, že dítě roste, dospívá a vyvíjí se a je čím dál samostatnější. V jejich očích jsou stále ty malá nesamostatná miminka, která je potřebují, a proto na ně neustále dohlíží a vše jim obstarávají. Taková matka je schopná své dítě doprovodit až do lavice, na kterou mu nachystá věci na vyučovací hodinu a neustále mu opakuje, jak je pro

ni obtížné se s ním rozloučit. Díky takovému chování se dítěti ostatní spolužáci smějí a označují ho za trapného, jelikož k nim se tak jejich rodiče nechovají. V takových situacích by měl zasáhnout pedagog a vysvětlit matce či babičce, že není vhodné, aby doprovázela své dítě až do třídy a vytyčit jí prostor, kam až může vstoupit (Martínek, 2009).

3. **Handicapované děti** – velice snadné oběti. Současné školství hodně volá po integraci postižených dětí do základních škol. Pokud má být integrace postiženého jedince dobře ošetřena, musí učitel vědět, jaké základní potřeby dané postižení obnáší. Živelná a nepřipravená integrace je spíše pro postižené dítě ohrožující (Martínek, Z. 2009, s. 23).
4. **Učitelské děti** – tyto děti se stávají poměrně často obětmi, hlavně když jejich rodiče učí na stejné škole nebo je dokonce učí. Tato role žáka, jehož rodičem je paní učitelka, kterou (ještě v horším případě) nikdo nemá rád, je velmi náročná a nevýhodná. To, co se u ostatních dětí přehlédne, učitelskému dítěti se neodpustí. Někdy se stává, že ostatní učitelé přináší informace o žákovi ihned po hodině, kdy hlásí, jak se v hodině choval nebo jak napsal písemnou práci. Dítě je spolužáky podezíráno, že ví, jaké otázky budou v testu, zda se bude v hodině zkoušet nebo ne apod. Taky na něj občas žárlí, protože mají pocit, že mu učitel nadržuje a hodnotí ho lépe než zbytek třídy. Odborníci doporučují, aby dítě nechodilo na stejnou školu, kde rodič učí nebo alespoň aby své dítě neučil (Martínek, 2009).

4 ŘEŠENÍ A PREVENCE ŠIKANY

Škola má na starosti mnoho věcí, jedna z nejdůležitějších je výchova dětí a s ní spojený boj proti šikaně a především její prevenci. Ovšem tento úkol má i důležitý význam pro celkový vzdělávací systém školy. Pokud se podaří šikanu zamezit na minimum, nebudou se tolik ničit věci, různé předměty a výskyt vandalismu se tak taky sníží, žáci si mezi sebou tolik nebudou krást školní pomůcky a i celková atmosféra ve škole bude mnohem lepší a uvolněnější (Říčan, 1995, s. 71).

4.1 Řešení šikany

Je mnoho okolností, které ovlivní metodu vyšetřování šikany. Většina případů si je však podobná a každý zkušenější pedagog a zodpovědnější rodič podle „vzoru“ pozná, jak při řešení postupovat.

V případě, kdy jsou agresori nachytáni přímo při šikanování, může se zdát, že bude řešení velmi rychlé a jednoduché. Aby řešení mělo nějaký efekt musí se zjistit mnoho dalších informací a fakt – Jak dlouho a jak často k šikaně dochází? Kolik má šikanování forem? Je agresor jen jeden nebo je jich více? Kdo všechno o šikaně věděl? Kdo se oběti zastal a kdo jen přihlížel? Je šikanován ještě někdo jiný? Když někoho takto přistihneme je samozřejmé, že jsme ohromeni, že žák, kterého jsme doposud považovali za slušného, se dopouští něčeho tak násilného jako je šikana. V takovéto chvíli je ale důležité zůstat v klidu a nerozčilovat se. Zvýšený hlas a přehnaná reakce by agresorovi mohla přinést mnohem větší pozornost a obdiv od přihlízejících. Je však důležité jasně vyjádřit svůj nesouhlas (Říčan a Janošová, 2010, s. 73).

Přesným opakem je případ, kdy o šikaně pedagog neví, protože agresor hraje dobře svou roli a nikdo nic neřekne, jelikož se ho bojí. Většinou dříve či později se dítě (nemusí být oběť, může být jen přihlízející) svěří doma svým rodičům. Ti tento případ nahlásí ve škole a nyní je na vedení, pokud dobře odvede svou práci. Jestliže nezastaví šikanování, oběti hrozí mnohem ošklivější týráním, jako pomsta za žalování (Říčan a Janošová, 2010, s. 73).

4.2 Prevence šikany ve škole

Prevence šikany je základ, měla by probíhat na školách, kde se vyskytla, ale taky tam, kde se zatím neobjevila. Kolář sepsal schéma pro prevenci šikan ve školách. Tento model se skládá ze sedmi vrstev (Kolář, 2001, s. 198).

1. Pedagogická komunita, která posiluje imunity školních skupin a celých škol proti onemocnění šikanováním.
2. Specifický program proti šikanování jako dílčí součást komunity, který dokáže případné onemocnění brzy detekovat a účinně léčit.
3. Odborné služby resortu školství, tvořené pedagogicko-psychologickými poradnami, středisky výchovné péče, speciálně-pedagogickými centry, diagnostickými ústavami apod., jejich úkolem je umět řešit pokročilé šikany a vůbec poskytnout servis v oblasti prevence šikanování.
4. Spolupráce škol s odborníky z jiných resortů a nestátními organizacemi zabývajícími se prevencí šikanování. Patří sem například spolupráce s kriminalisty pro mládež, sociálními kurátory, dětskými psychiatry (zejména při brutálních a kriminálních šikanách).
5. Pomoc a podpora ministerstva a krajských úřadů školám při vytváření prevence šikanování.
6. Kontrola škol ze strany České školní inspekce, ministerstva školství a krajských úřadů, jak jsou připraveny ochránit žáky před šikanováním.
7. Monitorování situace a zabezpečování ochrany práv dětí nevládními organizacemi, jako je například Amnesty International v ČR, Občanské sdružení proti šikanování apod. (Kolář, 2001, s. 198).

Důležitý je dobrý kolektiv mezi pedagogy a vedením školy. Je podstatné, aby se učitel, který šikanu odhalí, mohl opřít a spolehnout na ředitele, který se ho zastane před rodiči, z jejichž strany může přijít stížnost za křivé obvinění jejich dítěte. Velmi efektivní jsou taky časté a přísné dozory na chodbách, jídelnách a v šatnách. Může se to zdát jako nejjednodušší způsob, ale zároveň je to nejúčinnější preventivní opatření. Agresoři mají tak méně možností, kde oběť přepadnout (Říčan a Janošová, 2010, s.111).

4.3 Prevence šikany v rodině

„Mít domov znamená být součástí vztahového systému, ve kterém zažíváme bezpodmínečně přijetí, kde jsme přijímání a milování a kde sami můžeme milovat“ (Vágnerová a kol., 2009, s. 49). Díky rodině máme pocit bezpečí, jistoty, víme, že nás má někdo rád a že nás někdo ve svém životě potřebuje, stejně jako my potřebujeme jeho. Aby vývoj člověka byl plynulý a zdravý, musí být naplňovány jeho základní potřeby.

- a) **Potřeba místa** – každý člověk touží po tom, aby někam a k někomu patřil. V případě, že dítě tento pocit nemá, může se stát, že nebude věřit v sebe ani svému okolí. Bude mít pocit, že nikam nepatřit a být v ústraní kolektivu, je přirozené a normální. Takové děti bývají často podrážděné, až agresivní. Pokud se potřeba místa u dítěte nenaplní, může být v roli agresora, ale i oběti.
- b) **Potřeba podnětů, péče a výživy** – naplňování této potřeby spočívá v péči rodičů (podávání kvalitní stravy, hledání vhodných kroužků pro vyplnění volného času). Může se stát, že rodiče své dítě přetíží (zahltí ho spousty volnočasových aktivit), až se může stát, že dítě z toho všeho bude znechucené a nebude mít zálibu v ničem. Není špatné nechat dětem i chvilky volna pro nicnedělání. Avšak pokud takového volna mají až moc, může nastat situace, kdy se začnou nudit a zdroj pobavení najdou v šikanování druhých.
- c) **Potřeba ochrany** – pocit bezpečí a jistoty je další důležitá potřeba v životě člověka. Bohužel se najdou rodiny, kde jsou rodiče na dítě příliš agresivní, nevěnují se mu, nepečují o něj apod. Dítě pak stejně jedná se svými spolužáky, aniž by si uvědomovalo, co způsobuje.
- d) **Potřeba hranic** – tato potřeba se označuje za nejdůležitější. Děti ví, že mají nastavené hranice rodiči (tady je důležité, aby se matka i otec shodli na stejné výchově) a postupně se učí zodpovědnosti. Aby se děti naučily, jak poznat odlišnosti v určitých názorech, je dobré používat výchovu, která je založená na vyrovnaném ANO a NE. Tento styl výchovy má největší efekt na prevenci šikany (Vágnerová a kol., 2009, s. 49–55).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 REALIZACE VÝZKUMU

Výzkum pro bakalářskou práci byl realizován na základní škole ve vesnici s větším počtem obyvatel, jejíž vedení si nepřálo, abych uváděla její název v této bakalářské práci.

Realizace proběhla 27. listopadu 2018, kdy jsem dopoledne s dotazníky navštívila žáky během vyučovacích hodin a odpoledne na třídních schůzkách jsem dotazníky rozdala rodičům žáků. Dotazovanými byli žáci druhého stupně a jejich rodiče. Na škole mají šestou, sedmou i osmou třídu zastoupenou dvakrát. Devátá třída je jen jedna. Celkový počet dětí z druhého stupně je 132. Z důvodu nemoci některých žáků, se mi podařilo rozdat 122 dotazníků, které jsem si všechny následně vysbírala. Na rodičovských schůzkách jsem rozdala 91 dotazníků, kdy se zpět vrátilo 63. Výsledky tohoto výzkumu jsou vypracované v 6. kapitole.

5.1 Cíle výzkumu

Hlavním cílem výzkumu v této bakalářské práci je zjistit co děti a jejich rodiče v dnešní době považují za šikanování.

Vedlejšími cíli výzkumu jsou:

V jaké míře se mezi žáky objevuje šikanování.

Zda žáci vědí, jak se mají zachovat, když přijdou se šikanou do styku.

Zda se žáci na dané základní škole strachují z šikany.

Jestli rodiče žáků dokáží rozpoznat počáteční příznaky šikany.

Zda se rodiče dostatečně zajímají o své děti.

5.2 Výzkumné otázky

Hlavní výzkumnou otázkou je zjistit:

Co v dnešní době považují děti a jejich rodiče za šikanování?

Mezi dílčí výzkumné otázky se řadí:

Vyskytuje se mezi žáky šikanování?

Vědí žáci, jak se zachovat, když přijdou se šikanou do styku?

Mají žáci na dané základní škole z šikany strach?

Dokáží rodiče žáků rozpoznat počáteční příznaky šikany?

Zajímají se rodiče dostatečně o své děti?

5.3 Výzkumný soubor a způsob jeho výběru

Výzkumným souborem v této práci jsou děti druhého stupně na základní škole a jejich rodiče. Data byla sbírána pomocí kvantitativní strategie formou dotazníkového šetření ve třídách a na třídních schůzkách během jednoho dne. Díky nemoci deseti žáků jsem získala jen 122 vyplněných dotazníků. Na rodičovských schůzkách byla poměrně velká absence rodičů, a i přes rozdaných 91 dotazníků se vrátilo jen 63.

5.4 Metoda sběru dat

Po vytvoření dotazníků jsem je na zkoušku rozdala dvěma dětem, kteří dochází na základní školu na druhý stupeň, a jejich rodičům, abych zjistila, zda jsou otázky srozumitelné (především pro děti) a kolik času vyplnění dotazníku zabere. Nejdříve jsem osobně navštívila ředitele školy, se kterým jsme se domluvili, kdy by bylo vhodné dotazníky rozdat, abych dětem a pedagogům příliš nenarušila výuku. Potřebovala jsem zastihnout rodiče ve škole, proto jsem musela zvolit jeden z předem domluvených termínů třídních schůzek. Jelikož je mají jen třikrát ročně a v druhé polovině školního roku až 16. dubna 2019, bylo nutné provést výzkum již 27. listopadu 2018. Při rozdání dotazníků bylo žákům i rodičům vysvětleno (osobně i písemně v dotazníku), proč je žádám o jeho vyplnění, jak se má správně vyplnit a k čemu budou získaná data sloužit. Po získání všech potřebných dat, bylo nabídnuto řediteli školy v případě zájmu a úspěšného obhájení této bakalářské práce obeznámení s výsledky tohoto výzkumu.

5.5 Metoda analýzy dat

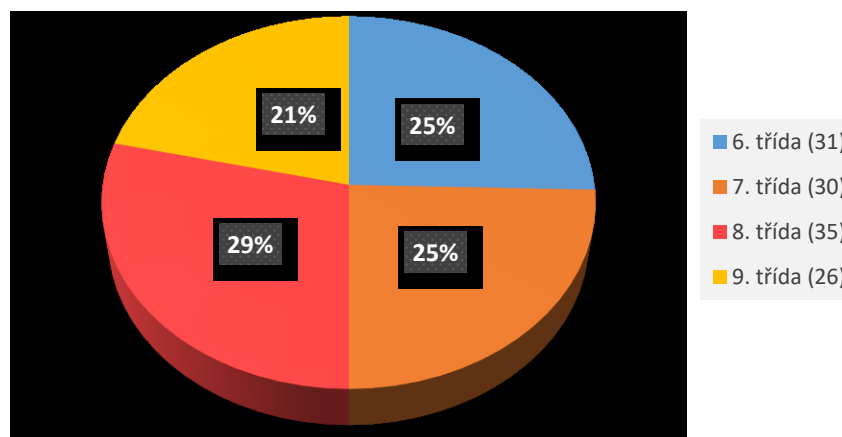
Data byla sbírána prostřednictvím dotazníkového šetření, které bylo zcela anonymní. Dotazník pro žáky se skládal z 24 otázek, z toho 6 bylo otevřených, 4 polouzavřené a 14 uzavřených. Otázky se týkaly toho, co si žáci pod pojmem šikana představují, zda se někdy se šikanováním setkaly. Od čtrnácté otázky a dále odpovídali jen ti žáci, kteří někdy byli na dané základní škole šikanováni. Dotazník pro rodiče dotazovaných dětí obsahoval 20 otázek, kdy byly 3 otevřené, 4 polouzavřené a 13 uzavřených. V těchto dotaznících jsem se snažila taky zjistit, co si rodiče pod pojmem šikana představují a jak moc se zajímají o své děti. Dvanáctá až šestnáctá otázka byla pouze pro rodiče, kteří šikanu na dané škole

již řešili. Všechny dotazníky byly následně zkontrolovány a data přenesena do počítače. Pomocí statických metod pro analýzu nominálních dat byly dotazníky vyhodnoceny a výsledky zpracovány do grafů či tabulek s absolutní a relativní četností v Microsoft Excel.

6 INTERPRETACE DAT

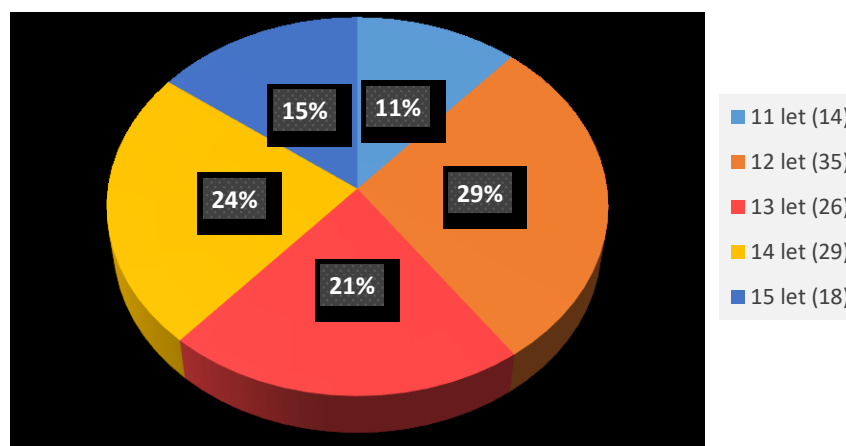
6.1 Dotazník pro děti

1. otázka: Do které chodiš třídy?

Graf 1: Třída.

2. otázka: Kolik je ti let?

Graf 2: Věk žáků.

Komentář: Díky 1. otázce jsem zjistila, že šestou třídu navštěvuje 31 žáků (25 %), sedmou třídu 30 žáků (25 %). Do osmé třídy chodí 35 dětí (29 %) a do deváté třídy 26 dětí (21 %). Z 2. otázky víme, že 14 dětí má 11 let (11 %), 35 dětí je ve věku 12 let (29 %), dalších 26 dětí má 13 let (21 %), 29 dětí má 14 let (24 %) a 15 let má jen 18 dotazovaných dětí (15 %). Ve 3. otázce, která se ptala na pohlaví, odpovědělo 61 dívek (50 %) a 61 chlapců (50 %).

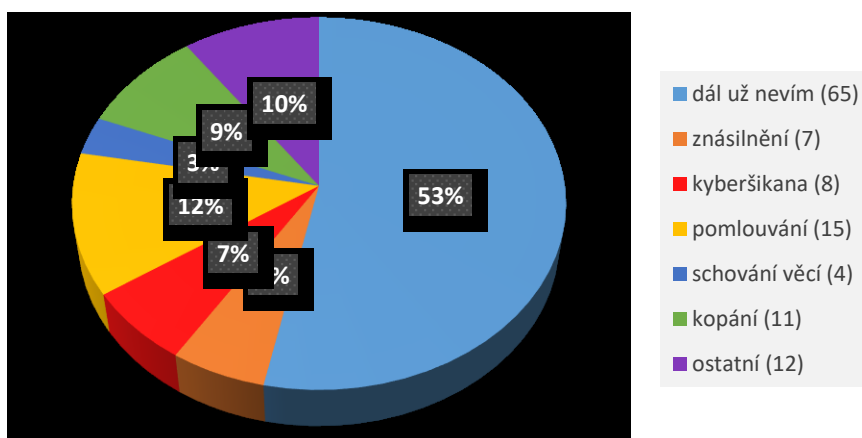
4. otázka: Které z následujících projevů považuješ za šikanování? (možnost více odpovědí)

Možnosti odpovědí	Počet odpovědí	Počet odpovědí v %
nadávání	64	52,5
opomíjení	9	7,4
výsměch	74	60,7
dotyky	26	21,3
uhození	74	60,7
strkání	36	29,5
vyhrožování	107	87,7
tělesné ublížení	107	87,7
osobní urážky	68	55,7
urážky rodiny	71	58,2
brání/ničení věcí	89	73,0
urážky z rasových důvodů	79	64,8

Tabulka 1: Co žáci považují za šikanování.

Komentář: Z tabulky č. 1 lze vyčíst, že nejvíce žáci za projev šikanování považují vyhrožování a tělesné ubližování, které označilo 107 ze 122 žáků. Dále taky často označovali projevy jako je brání/ničení věcí, urážení z rasových důvodů, posmívání nebo uhození. Naopak opomíjení jako projev šikany označilo jen 9 z nich.

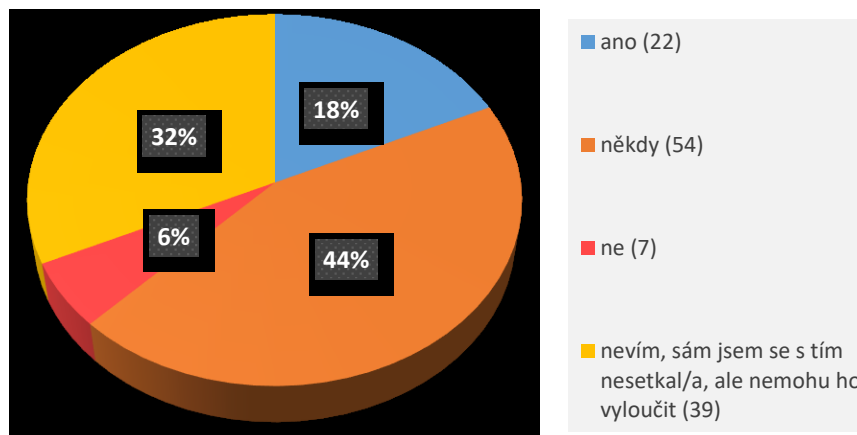
5. otázka: Vyjmenuj další projevy, které považuješ za šikanování. (Žáci měli vypsat slovy.)

Graf 3: Další projevy šikany.

Komentář: V otázce číslo 4 pro více jak polovinu žáků (53 %) již byly vyjmenovány všechny projevy, které považují za šikanu, proto v další otázce, kde mohli dopsat projev, který jim ve 4. otázce chyběl, napsali, že je už dál nic nenapadá. Asi 12 % žáků by za šikanu brali i pomlouvání, 9 % uvedlo kopání a 7 % dětí napsalo kyberšikanu, většinou ty, které se sní setkaly. V menším zastoupení (1 %–6 %) se v odpovědích vyskytlo znásilnění, schovávání věcí, pronásledování, kousání, vydírání, náboženské rozdíly, obtěžování, osahávání nebo ignorování.

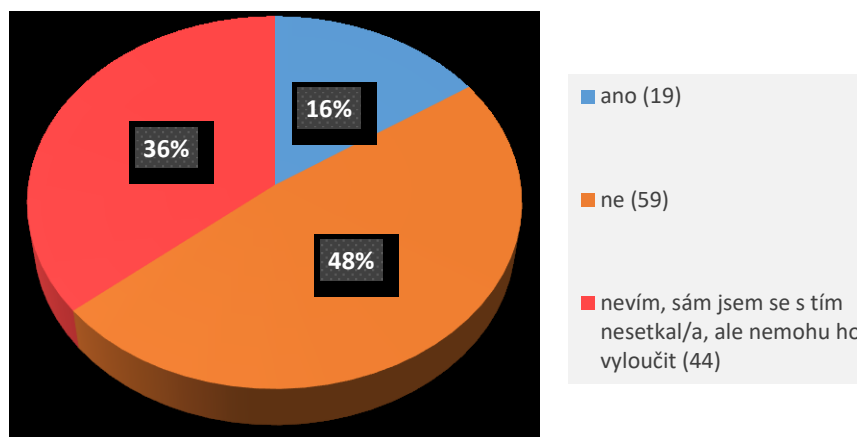
6. otázka: *Vyskytuje se šikanování ve vaší škole?*

Graf 4: Šikanování ve škole.

Komentář: Na otázku, zda se ve škole vyskytuje šikanování, vybralo 54 (44 %) žáků odpověď **někdy**. O něco méně žáků (32 %) se se šikanováním na dané škole neseťkalo, ale nemůžou ho s jistotou vyloučit a 18 % žáků uvedlo, že šikanování na škole je. Jen 7 dětí (6 %) šikanování na jejich škole nezaznamenalo.

7. otázka: *Vyskytuje se šikanování ve vaší třídě?*

Graf 5: Šikanování ve třídě.

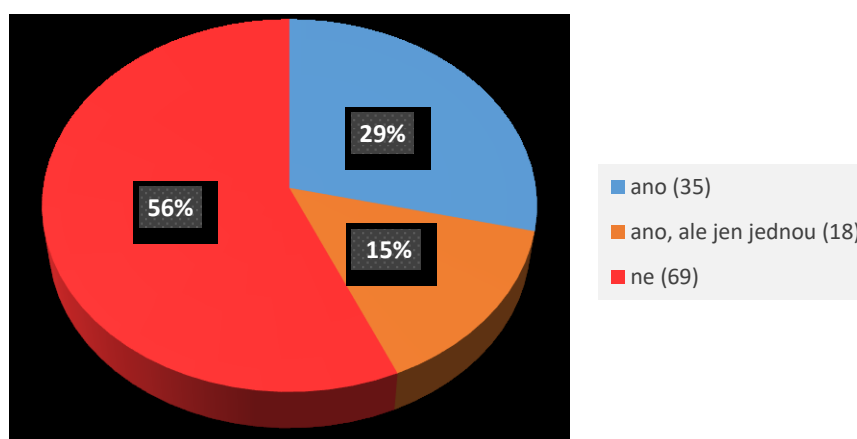
Komentář: Z grafu číslo 5 můžeme vyčíst, že jen 19 (16 %) žáků přiznalo, že se šikanování vyskytuje přímo v jejich třídě. Téměř polovina (48 %) dětí uvedlo, že šikanování v jejich třídě není a 36 % z dotazovaných dětí si žádného šikanování u nich ve třídě nevšimla, ale nemohou ho úplně vyloučit.

8. otázka: Nešel/a jsi do školy ze strachu, že budeš šikanován/a?

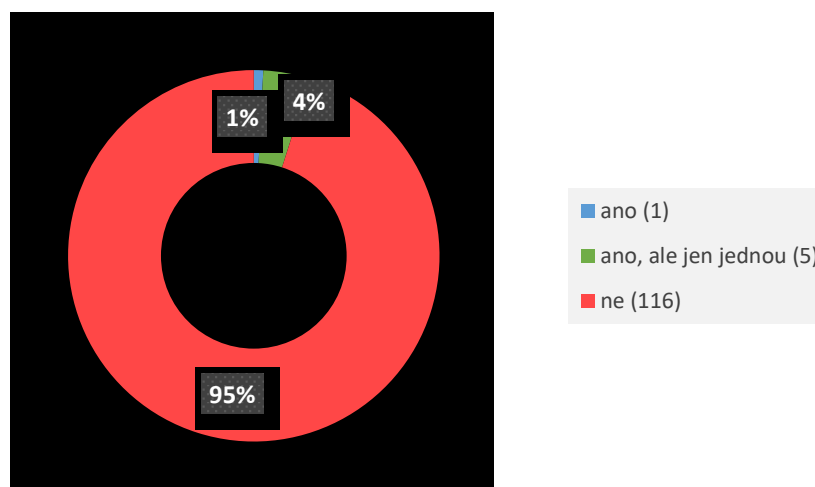
Možnosti odpovědí	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
ano	8	6,6
ne	112	91, 8
někdy	2	1,6
	Σ 122	Σ 100,0

Tabulka 2: Strach jít do školy.

Komentář: Druhá tabulka ukazuje, že 10 žáků nešlo do školy, protože se báli šikanování. Z toho dvě děti (2 %) to takhle udělaly jen někdy. U 112 (92 %) žáků se tento strach neprojevil.

9. otázka: Byl/a jsi u toho, když někoho šikanovali?*Graf 6: Přítomnost žáků u šikany.*

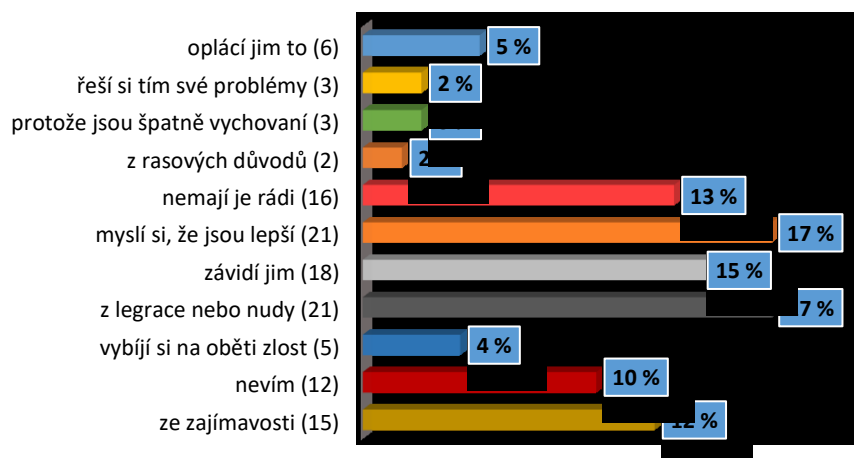
Komentář: U 9. otázky žáci nejvíce odpovídali, že nikdy u šikany nebyli přítomni (56 %). Našlo se však 52 (44 %) dětí, které byly svědky šikanování. Z nich 15 % uvedlo, že pouze jednou. Otázka číslo 10 se ptala žáků, kteří někdy u šikany byli, zda se šikanovaného zastali. Z 53 žáků (100 %) pouze 14 (26 %) oběti pomohlo pokaždé, 12 (23 %) dětí se šikanovaného zastalo, ale jen jednou a 27 (51 %) žáků se oběti nikdy nezastalo, když byli přítomni u šikanování.

11. otázka: Šikanoval/a jsi ty někdy někoho?

Graf 7: Počet žáků v roli agresora.

Komentář: Nejčastější odpověď u 11. otázky, která se ptala na to, zda žák někdy někoho šikanoval, byla z 95 % (což je 116 dětí) **ne**. Další 4 % dětí se přiznaly, že šikanovaly, ale jen jednou a jen jeden žák zaškrtl odpověď **ano**. Otázka číslo 12 se ptala žáků, kteří někdy šikanovali, proč to dělali. Nejčastější odpověď byla, že chtěli šikanování oplatit těm, co šikanovali je. Tuto odpověď napsali 4 žáci, další 2 uvedli, že teď už ani neví, proč druhé šikanovali.

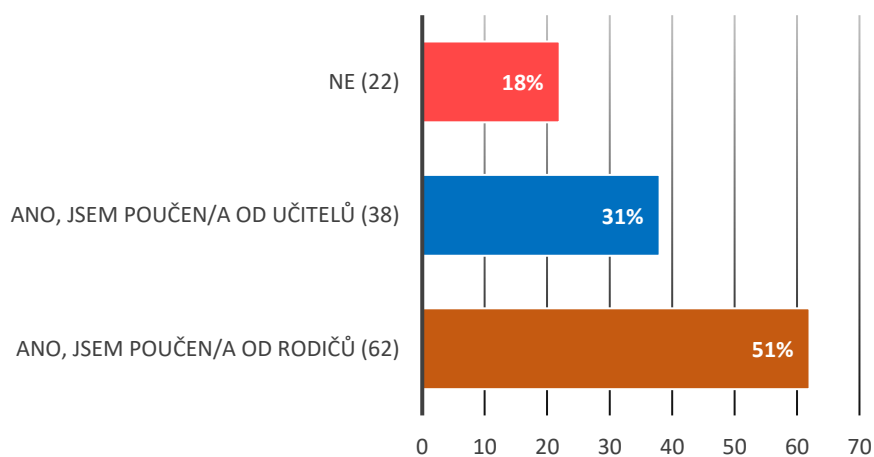
13. otázka: Proč si myslíš, že někteří žáci šikanují druhé? (Žáci měli vypsat slovy.)

Graf 8: Důvody k šikaně.

Komentář: Žáci mají mnoho názorů na to, proč někteří šikanují druhé. Nejčastěji si děti myslí, že agresoři šikanují, protože se nudí a baví je to (17 %) nebo protože si myslí, že jsou lepší než ostatní (17 %). Dalším možným důvodem k šikaně je závist (15 %), nenávisť oběti (13 %), touha být zajímavým (12 %) nebo protože jim chtějí šikanování oplácit (5 %).

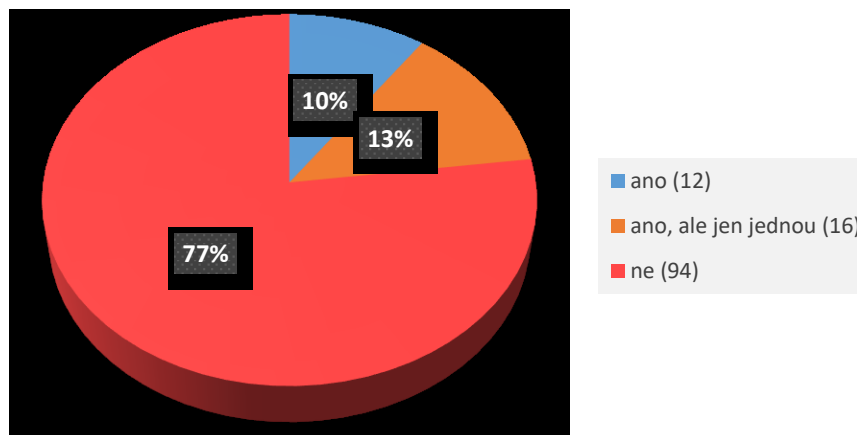
14. otázka: Kdybys byl/a někdy šikanován/a, věděl/a bys co máš dělat?

Graf 9: Poučenost žáků o šikaně.

Komentář: Graf číslo 9 představuje míru poučenosti dětí o šikaně a jak se při ní mají zachovat. Více jak 80 % dětí ví, co mají dělat v případě, že je bude někdo šikanovat. 62 dětí (51 %) je poučeno od rodičů a zbylých 38 (31 %) dostaly informace od učitelů ve škole. Ovšem je i několik žáků, konkrétně 22 (18 %), kteří neví, co v takové situaci dělat.

15. otázka: Byl/a jsi ty sám/sama někdy na téhle škole šikanován/a?

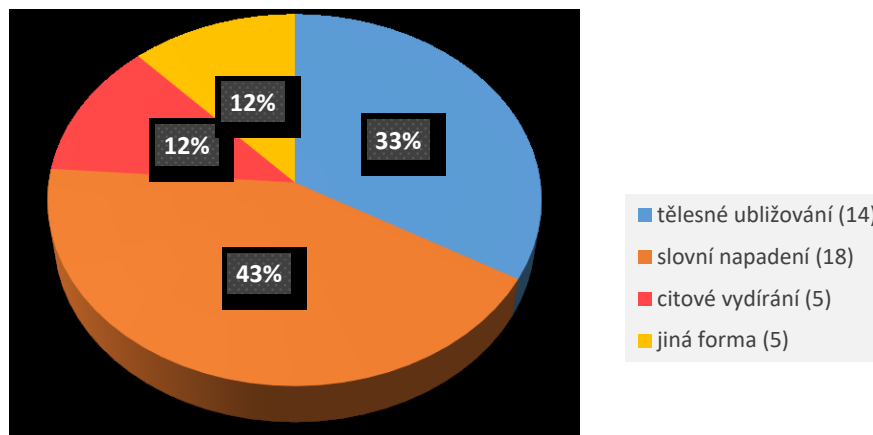

Graf 10: Počet žáků v roli oběti.

Komentář: Otázka číslo 15 rozdělila žáky na ty, kteří na dané škole byli někdy šikanováni, což bylo 28 dětí (23 %) a na žáky, kteří obětí šikany nikdy nebyli a to je 94 (77 %) dotazovaných dětí.

Na 16. otázku až po poslední (24.) odpovídali jen ti žáci, kteří v 15. otázce odpověděli **ano** nebo **ano, ale jen jednou**. Což bylo 28 dotazovaných žáků.

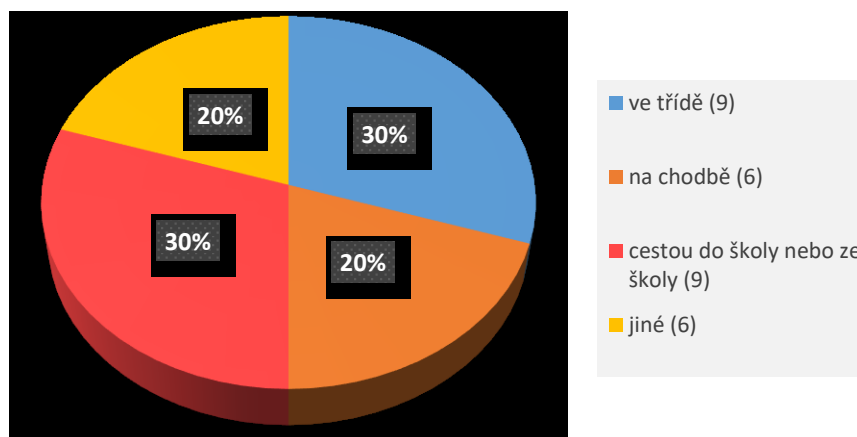
16. otázka: Jaké formy šikanování bylo? (možnost více odpovědí)

Graf 11: Forma šikanování.

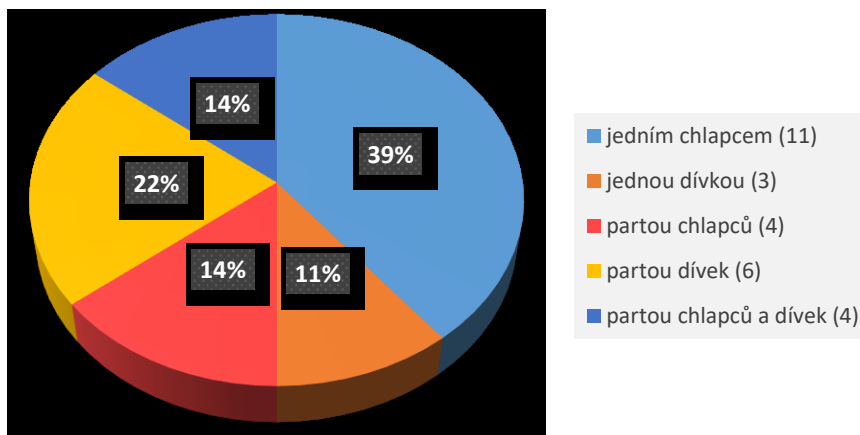
Komentář: Další graf ukazuje, že nejčastější formou šikanování na dané škole je slovní napadení, které označilo 18 dětí (43 %) a tělesné ubližování, což označilo 14 žáků (33 %). S citovým vydíráním se setkala 5 dotazovaných žáků (12 %) a v menším procentuálním zastoupení se pak objevovala kyberšikana, vydírání nebo braní kapesného.

17. otázka: Kde k šikanování došlo? (možnost více odpovědí)

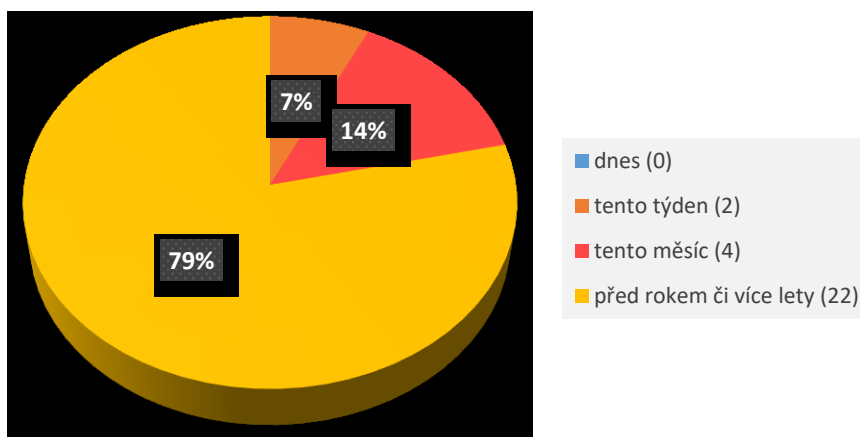

Graf 12: Místo šikanování.

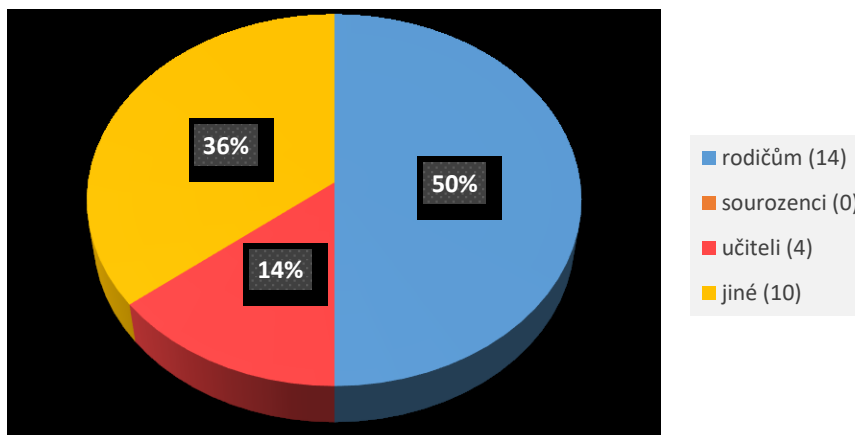
Komentář: Nejčastěji šikanování žáků probíhá ve třídách (30 %) nebo cestou do školy či ze školy (30 %), dalším místem kde se odehrává šikana jsou chodby (20 %). V některých případech (zbylých 20 %) i na toaletách, školních výletech, v šatnách a v případě kyberšikany na internetu.

18. otázka: Kým jsi byl/a šikanován/a?*Graf 13: Kdo šikanoval.*

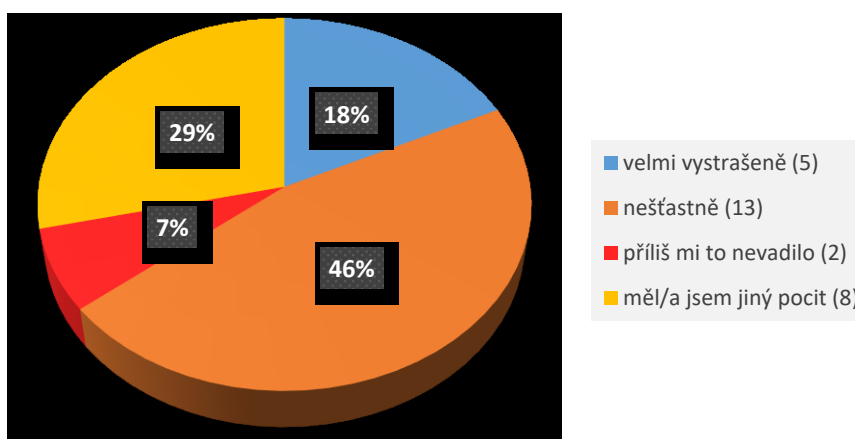
Komentář: Podle výzkumu na dané škole nejvíce roli agresora zastává jeden chlapec (39 %) nebo parta dívek (22 %). Případy, kdy šikanovala parta dívek a chlapců nebo jen parta chlapců, jsou ve stejném procentuálním zastoupení (14 %). A jen 3 žáci uvedli, že je šikanovala dívka (11 %).

19. otázka: Kdy jsi byl/a naposledy šikanován/a?*Graf 14: Poslední výskyt šikanování.*

Komentář: Graf číslo 14 ukazuje, že šikana na škole, probíhala ve větším měřítku před rokem či více lety, kdy tuto kolonku vybralo 22 (79 %) žáků. Našli se však 4 žáci (14 %), kteří se stali obětí šikany onen měsíc, kdy byl u nich na škole prováděn výzkum, a dokonce dva žáci (7 %), kteří uvedli, že byli šikanováni ve stejném týdnu, jako byl prováděn výzkum.

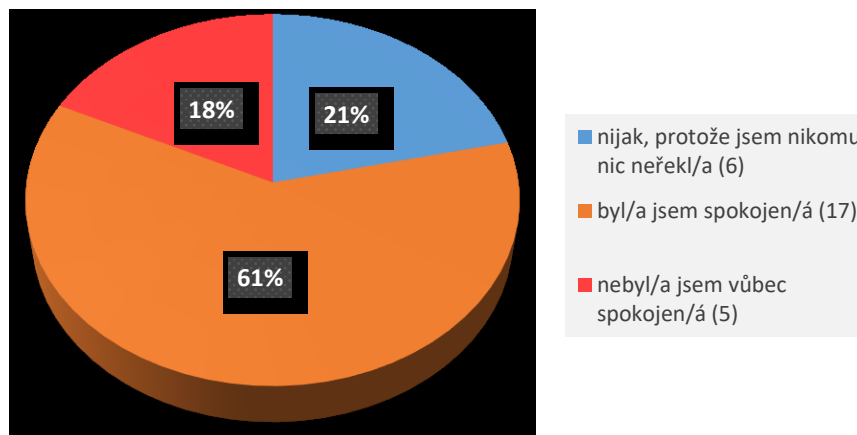
20. otázka: Komu jsi o šikanování řekl/a?*Graf 15: Komu se žák svěřil.*

Komentář: U 20. otázky měli žáci zvolit, komu se se šikanou svěřili. Přesně polovina (14 žáků) o šikanování řekli svým rodičům, 4 žáci (14 %) tento problém řešili se svým pedagogem a 10 žáků (36 %) tento problém řešilo s někým jiným, než měli v nabídce – byli to kamarádi, asistent pedagoga nebo tento případ neřešili s nikým.

21. otázka: Jak jsi se po šikanování cítil/a?*Graf 16: Pocity po šikanování.*

Komentář: Při otázce, jak se po šikanování děti cítily, odpovědělo 13 dětí (46 %), že byly nešťastné, 5 dětí (18 %) se cítilo velmi vystrašeně a 2 žákům (7 %) to nějak příliš nevadilo. Zbývajících 8 dětí (29 %) mělo jiné pocity. Někteří žáci se snažili agresory ignorovat, jiní zase toužili se jim pomstít.

22. otázka: Jak jsi byl/a spokojen/a s potrestáním agresorů, s vyřešením šikany?

Graf 17: Spokojenost s potrestáním agresorů.

Komentář: Graf 17 zobrazuje spokojenost oběti s potrestáním agresora. Více jak polovina - 17 obětí (61 %) byla s trestem pro agresora spokojená, 6 dětí (21 %) nic a nikomu neřeklo, takže nemohly říci, jak byly spokojeny. A bohužel 5 žáků (18 %) spokojených nebylo s potrestáním agresora.

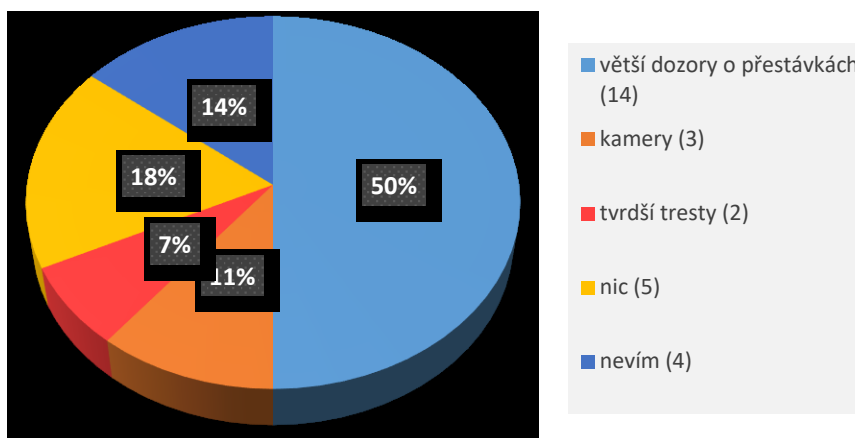
23. otázka: Co si myslíš o útočnickovi (útočnicích)?

Možnosti odpovědí	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Nic, je (jsou) mi lhostejní.	9	32,1
Nesnáším ho (je).	16	57,1
Lituji ho (je).	2	7,2
Mám ho (je) rád/a.	1	3,6
	Σ 28	Σ 100,0

Tabulka 3: Názor na agresory.

Komentář: Tabulka číslo 3 ukazuje, že 16 žáků (57 %) agresora nesnáší, devíti dětem (32 %) je agresor lhostejný a nic si o něm nemyslí. Dva žáci (7 %) své agresory litují a dokonce jedno dítě (4 %) má útočníka rádo.

24. otázka: Co by podle tebe mohlo odstranit šikanování ve vaší škole? (Žáci měli vypsat slovy.)

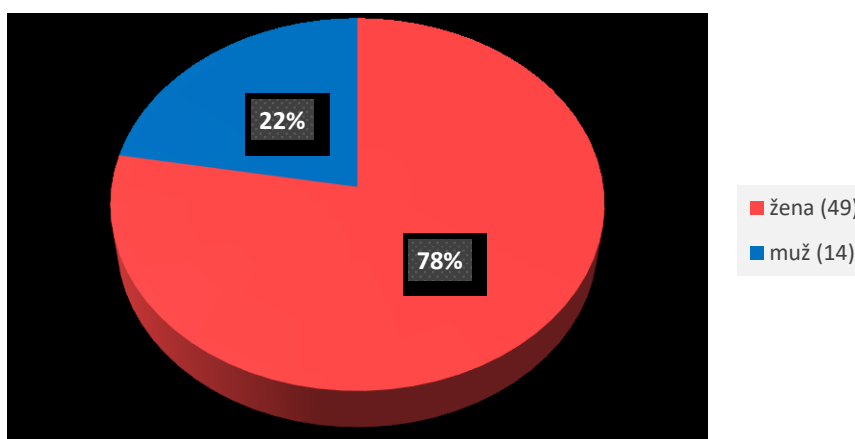

Graf 18: Odstranění šikany.

Komentář: Podle dětí by k odstranění šikany pomohlo více dozorů o přestávkách, tento návrh napsalo 14 dětí (50 %), 5 dětí (18 %) si myslí, že nepomůže nic, protože šikana vždycky nějaká bude, 4 děti (14 %) neví, co by mohlo pomoci, 3 děti (11 %) by do školy nainstalovaly kamery a 2 děti (7 %) by zvýšily tresty za šikanování.

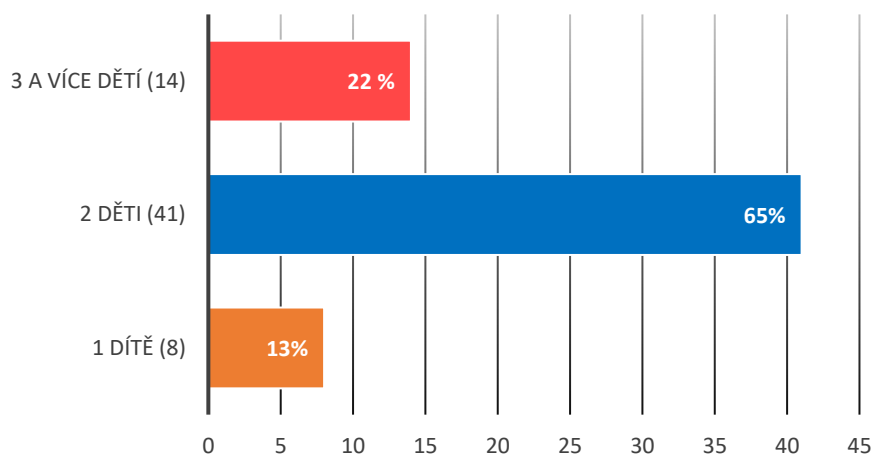
6.2 Dotazník pro rodiče

1. otázka: Jakého jste pohlaví?

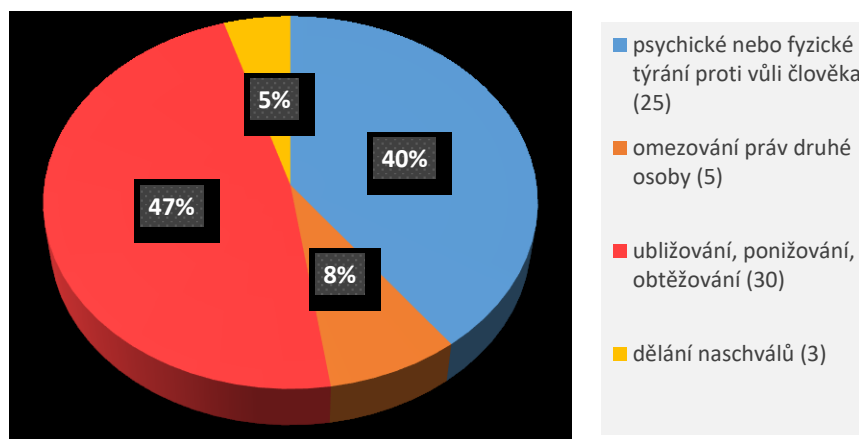
Graf 19: Pohlaví.

Komentář: Z první otázky víme, že počet dotazovaných rodičů bylo 63, z toho 49 (78 %) žen a 14 (22 %) mužů.

2. otázka: Kolik máte dětí?

Graf 20: Počet dětí.

Komentář: V otázce číslo 2, která se ptala na počet dětí, byla nejčastější odpověď **2 děti**, což označilo 41 rodičů (65 %), 14 rodičů (22 %) má doma 3 a více dětí a 8 z dotazovaných rodičů (13 %) má jedno dítě.

3. otázka: Co si představujete pod pojmem šikana? (Rodiče měli vypsát slovy.)

Graf 21: Co je to šikana.

Komentář: Graf 21 ukazuje, co si rodiče představují pod pojmem šikana. Z 63 dotazovaných si 30 rodičů (47 %) šikanu představuje jako ubližování, ponižování a obtěžování, 25 rodičů (40 %) si pod šikanou představuje psychické nebo fyzické týrání proti vůli člověka. Dalších 5 rodičů (8 %) si myslí, že je to omezování práv druhé osoby a zbylí 3 rodiče (5 %) šikanu chápou jako dělání naschválů.

4. otázka: Zajímáte se o tuto problematiku?

Možnosti odpovědí	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
ano	32	50,8
ne	12	19,0
jen z médií	19	30,2
	Σ 63	Σ 100,0

Tabulka 4: Zájem o problematiku.

Komentář: Ze 4. tabulky lze vyčíst, že 32 rodičů (51 %) se zajímá o problematiku šikánování, dalších 19 (30 %) se o tuto problematiku taky zajímá, však jen z médií. Posledních 12 rodičů (19 %) se o šikanu nijak nezajímá.

5. otázka: Myslíte, že byste poznali, že je vaše dítě šikanováno?

Možnosti odpovědí	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
ano	28	44,4
nejsem si jist/a	28	44,4
ne	7	11,2
	Σ 63	Σ 100,0

Tabulka 5: Schopnost rozpoznání šikany.

Komentář: Díky 5. otázce víme, že 28 rodičů (44, 5 %) si je jistých v tom, že by poznali, kdyby bylo jejich dítě šikanováno a stejný počet jiných rodičů si tím tak moc jistých není. Na stejnou otázku odpovědělo 7 rodičů (11 %), že by nepoznali, kdyby bylo jejich dítě šikanováno.

6. otázka: Jste přesvědčeni, že škola, kterou navštěvuje vaše dítě, přesně ví, jak šikanu řešit?

Možnosti odpovědí	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
ano	24	38,1
ne	13	20,6
nevím	26	41,3
	Σ 63	Σ 100,0

Tabulka 6: Důvěra rodičů ke škole.

Komentář: Na otázku, zda jsou rodiče přesvědčeni, že škola, kterou navštěvuje jejich dítě, přesně ví, jak šikanu řešit, odpovědělo 26 rodičů (41 %) **nevím**, 24 rodičů (38 %) **ano** a 13 (21 %) z nich, že **ne**.

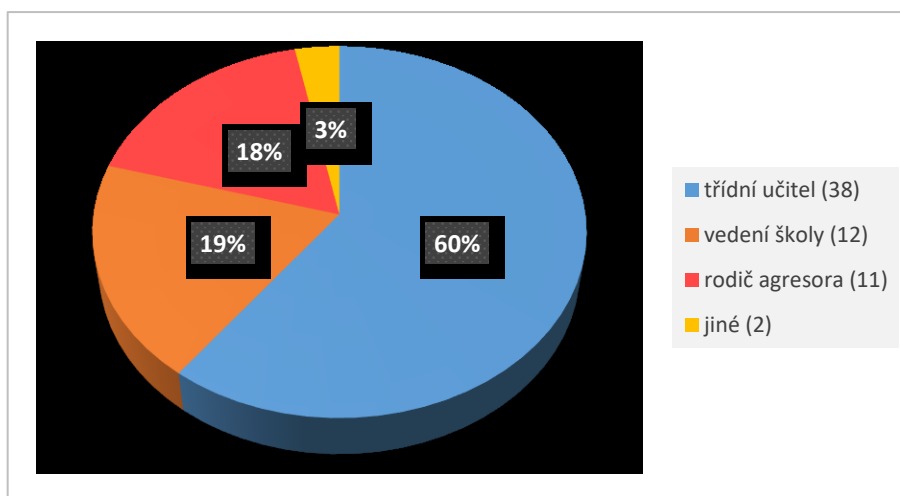
7. otázka: Upozorňuje škola na hrozbu šikany?

Možnosti odpovědí	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
ano, pravidelně na setkáních s rodiči	28	44,4
ano, dostali jsme písemné informace týkající se šikany (letáky, ...)	17	27,0
Ne	18	28,6
	Σ 63	Σ 100,0

Tabulka 7: Upozornění na šikanu.

Komentář: Tabulka číslo 7 ukazuje, jak moc škola upozorňuje na hrozbu šikany. Nejvíce rodiče odpovídali, že ano, a to pravidelně na setkáních s rodiči, tak odpovědělo 28 rodičů (44 %), 17 (27 %) rodičů vybralo druhou možnost – **ano, dostali jsme písemné informace týkající se šikany (letáky, ...)** a 18 rodičů (29 %) uvedlo, že žádné upozornění ze strany školy se k nim nedostalo.

8. otázka: V případě podezření nebo přesvědčení o šikaně, na koho byste se obrátili?

Graf 22: Na koho se rodiče obrací.

Komentář: Nejvíce rodičů, přesně 38 (60 %) by se při podezření na šikanu obrátilo na třídního učitele, vedení školy by oslovilo 12 rodičů (19 %), rodiče agresora by kontaktovalo 11 rodičů (18 %) oběti a 2 rodiče (3 %) uvedli, že by se obrátili na policii.

9. otázka: Je škola, kterou navštěvuje vaše dítě, otevřená k otázce šikanu řešit?

Možnosti odpovědí	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
ano	32	50,8
ne	1	1,6
Nevím, zatím jsme nemuseli šikanu u mého dítěte řešit.	26	41,3
Škola nás ubezpečuje, že šikana u nich není	4	6,3
	Σ 63	Σ 100,0

Tabulka 8: Přístup školy k šikanování.

Komentář: Podle 32 (51 %) rodičů je daná škola otevřená k otázce šikanu řešit. Dalších 26 (41 %) neví, jak odpovědět, protože zatím nemuseli šikanu řešit. Čtyři rodiče (6 %) uvedli, že je škola ubezpečuje, že šikana u nich není. A jeden rodič (2 %) odpověděl, že škola není otevřená k otázce šikanu řešit.

10. otázka: Je komunikace mezi vámi a školou na dostatečné úrovni?

Možnosti odpovědí	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
ano	40	63,5
ne	4	6,3
mohla být lepší	19	30,2
	Σ 63	Σ 100,0

Tabulka 9: Komunikace mezi rodiči a školou.

Komentář: Na 10. otázku 40 rodičů (64 %) uvedlo, že s nimi škola komunikuje na dostatečné úrovni, 19 rodičů (30 %) je toho názoru, že komunikace by mohla být lepší a 4 rodiče (6 %) spokojeni nejsou s úrovní komunikace mezi nimi a školou.

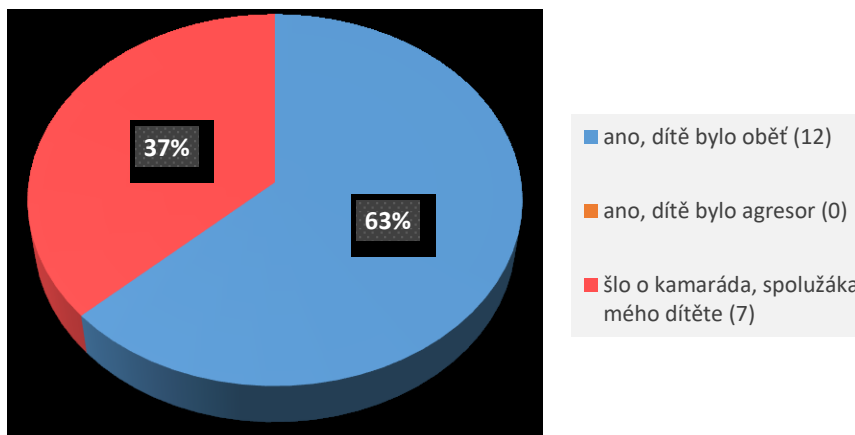
11. Otázka: Setkali jste se se šikanou (podezřením) v průběhu docházky vašeho dítěte do školy?

Možnosti odpovědí	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
ano	19	30,2
ne	44	69,8
	Σ 63	Σ 100,0

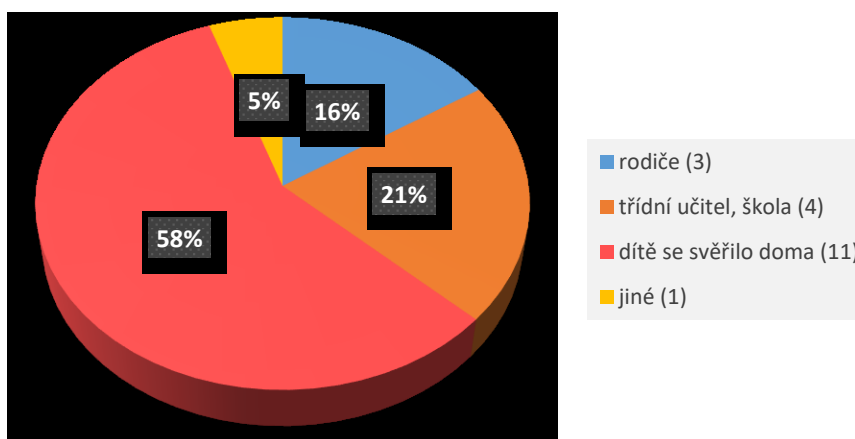
Tabulka 10: Zkušenost se šikanou.

Komentář: Tabulka 10 ukazuje, že 44 rodičů (70 %) se se šikanou v průběhu docházky jejich dítěte do školy neseťkalo. Zatímco 19 rodičů (30 %) tuto zkušenost má.

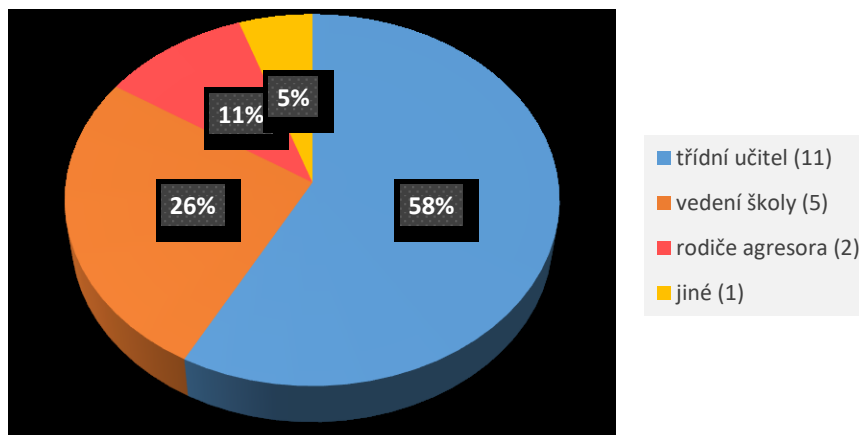
Na otázku 12., 13. a 14. odpovídali jen ti rodiče, kteří v otázce číslo 11 odpověděli **ano**. A to bylo 19 dotazovaných rodičů.

12. otázka: Týkala se šikana přímo vašeho dítěte?*Graf 23: Účast dítěte v šikaně.*

Komentář: Graf 23 znázorňuje, že dítě rodičů, kteří šikanování ve škole již řešili, bylo ve dvanácti případech (63 %) obětí. V 7 případech (37 %) nešlo přímo o dítě dotazovaných rodičů, ale o kamaráda jejich dítěte.

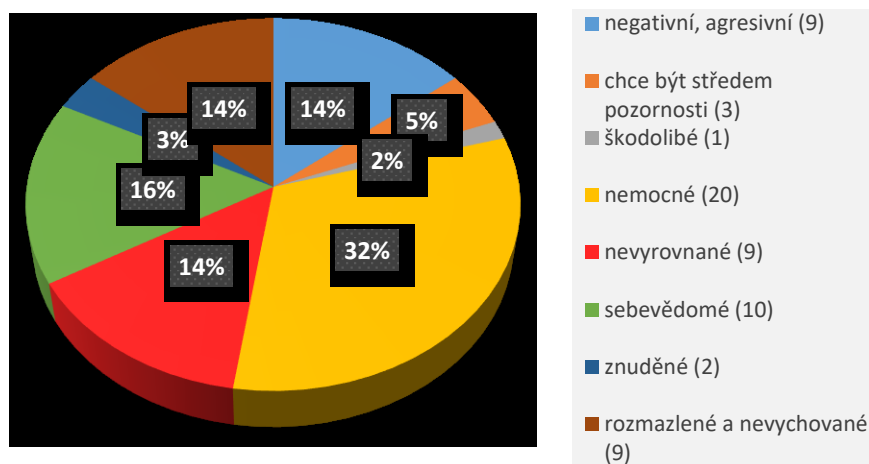
13. otázka: Kdo odhalil, že jde o šikanu?*Graf 24: Odhalení šikany.*

Komentář: Dle výzkumu se nejčastěji děti se šikanou svěří samy doma, tuto zkušenost uvedlo 11 rodičů (58 %), 4 rodiče (21 %) mají zase zkušenost, že šikanování odhalil třídní učitel nebo nějaký jiný zaměstnanec ve škole. U 3 případů (16 %) šikanu odhalili sami rodiče a v jednom případě (5 %) na šikanu přišel kamarád oběti.

14. otázka: S kým jste případ šikany řešili?

Graf 25: Řešení šikany.

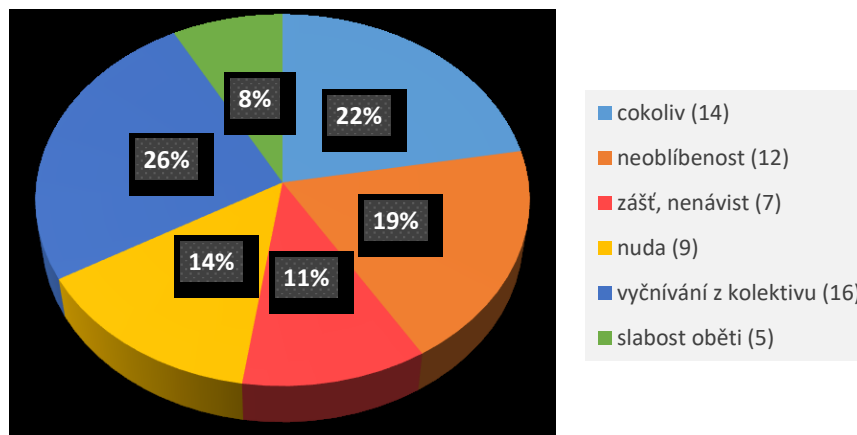
Komentář: Rodiče z 58 % (11 rodičů) případ šikany řešili s třídním učitelem, 5 rodičů (26 %) šikanování jejich dítěte řešilo přímo s vedením školy, jen dva (11 %) se obrátili na rodiče agresora a jeden rodič (5 %) tento případ řešil rovnou s policií.

15. otázka: Jaké je podle vás dítě, které šikanuje? (Rodiče měli vypsát slovy.)

Graf 26: Vlastnosti agresora.

Komentář: Dle výzkumu mezi rodiči je agresor nemocný, tak se vyjádřilo 20 rodičů (32 %), dalších 10 rodičů (16 %) si myslí, že je dítě sebevědomé, 9 rodičů (14 %) si myslí, že šikanuje dítě, které je rozmazlené a nevychované nebo psychicky nevyrovnané nebo negativní a agresivní. Že agresor chce být středem pozornosti, si myslí 3 rodiče (5 %), zbylí 3 rodiče považují útočníka za znuděného (3 %) a škodolibého (2 %).

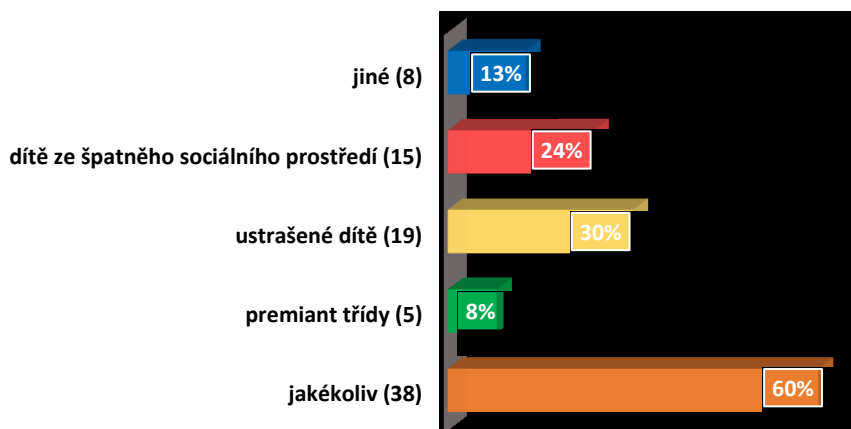
16. otázka: Co může být příčinou šikany? (Rodiče měli vypsát slovy.)

Graf 27: Příčina šikany.

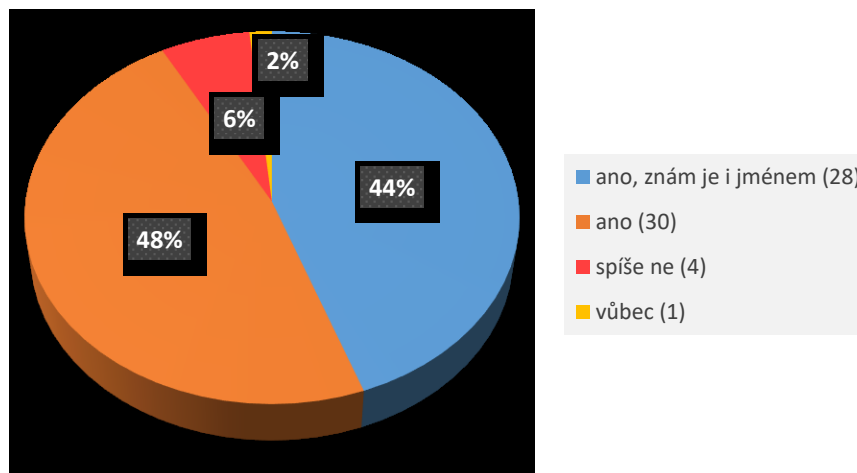
Komentář: Jako nejčastější příčinu šikany napsalo 16 rodičů (26 %), že považují vyčňívání žáka z kolektivu, 14 rodičů (22 %) si myslí, že příčinou může být cokoliv. Neoblíbenost oběti ve třídě napsalo 12 rodičů (19 %), 7 z dotazovaných (11 %) uvedlo zášť a nenávisť, zbylých 5 rodičů (8 %) si myslí, že příčinou šikany může být slabost, která vyzařuje z oběti.

17. otázka: Jaké dítě se může stát obětí šikany? (možnost více odpovědí)

Graf 28: Kdo může být obětí.

Komentář: Dle 38 rodičů (60 %) se může stát obětí šikany jakékoliv dítě, podle 19 rodičů (30 %) je snadným terčem pro agresora dítě, které je ustrašené a pro 15 rodičů (24 %) je to dítě ze špatného sociálního prostředí. Pět rodičů (8 %) si myslí, že obětí šikany se může stát premiant třídy. Další 8 rodičů by vypsalo i jiné typy dětí, které by se mohly stát obětí šikany – dítě jiné rasy nebo dítě, které něčím vyčňívá z kolektivu.

18. otázka: Máte přehled, s kým se vaše dítě kamarádí?*Graf 29: Přehled o kamarádech žáků.*

Komentář: Z grafu 29 můžeme vidět, že 30 rodičů (48 %) má přehled o tom, s kým se jejich dítě kamarádí a dalších 28 rodičů (44 %) dokonce zná kamarády svých dětí jménem. Jsou ale 4 rodiče (6 %), kteří nemají velký přehled o tom, s kým se jejich dítě kamarádí a jeden rodič (2 %) vůbec neví jaké má jeho dítě kamarády.

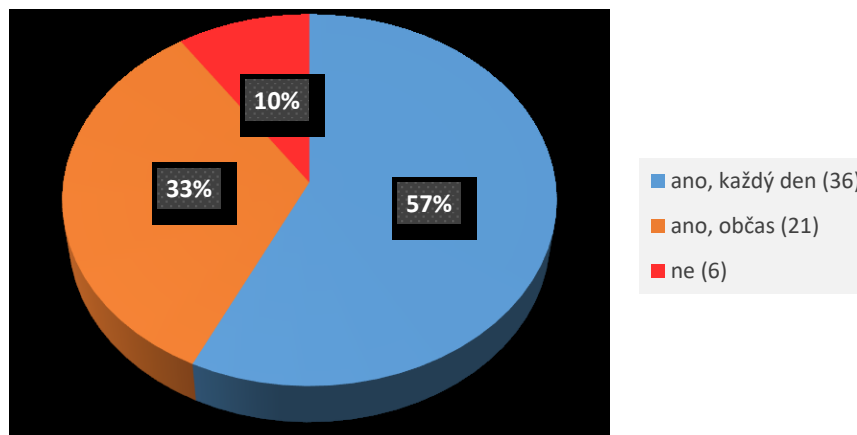
19. otázka: Má vaše dítě kamarády ve třídě?

Možnosti odpovědí	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
ano	53	84,1
ne	0	0
nevím	10	15,9
	Σ 63	Σ 100,0

Tabulka 11: Kamarádi ve třídě.

Komentář: Z tabulky 11 lze vyčíst 53 dětí (84 %) dotazovaných rodičů má ve třídě kamarády a 10 rodičů (16 %) neví, zda nějaké kamarády přímo ve třídě jejich dítě má.

20. otázka: *Povídáte si s dítětem o tom, co bylo ve škole?*

Graf 30: *Komunikace mezi žákem jeho rodiči.*

Komentář: U otázky, zda si rodiče povídají se svými dětmi o tom, co bylo ve škole, odpovědělo 36 rodičů (57 %) **ano, každý den**, 21 rodičů (33 %) si se svými dětmi takto povídá jen občas a 6 rodičů (10 %) si s nimi o tom, co bylo ve škole, nepovídá.

7 DISKUZE

Data, která byla získána z dotazníkového šetření, byla zpracována v programu Microsoft Excel 2016, kde pomocí grafů a tabulek byly vyhodnoceny jednotlivé odpovědi respondentů. A tak byly zodpovězeny jednotlivé výzkumné otázky/cíle.

Hlavním výzkumným cílem bylo zjistit, co v dnešní době považují děti a jejich rodiče za šikanování. K tomuto cíli se vztahuje 4. otázka (*Které z následujících projevů považuješ za šikanování?*) a 5. otázka (*Vyjmenuj další projevy, které považuješ za šikanování.*) v dotazníku pro děti a 3. otázka (*Co si představujete pod pojmem šikana?*) v dotazníku pro rodiče. Výzkum ukázal, že 30 dotazovaných rodičů (47 %) za šikanu považuje ubližování, ponižování a obtěžování, dalších 25 rodičů (40 %) šikanu popsalo jako psychické nebo fyzické týrání proti vůči člověka, 5 rodičů (8 %) to vnímá jako omezování práv druhé osoby a zbylí 3 rodiče (5 %) by šikanu pojmenovali jako dělání naschválů. Lze říci, že všichni dotazovaní rodiče mají pravdu, jen někteří šikanu popsali obecně a jiní ji více specifikovali. Nejvíce žáků jako projev šikanování považuje vyhrožování a tělesné ublížení, konkrétně 107 žáků. Další dětmi nejvíce označovanými projevy je brání/ničení věcí, urážky z rasových důvodů, výsměch či uhození. V 5. otázce, kdy měli žáci vypsat nějaký další projev šikanování, se nejvíce vyskytovalo pomlouvání (12 %), kopání (9 %) a kyberšikana (7 %).

Dalším výzkumným cílem bylo zjistit, zda se mezi žáky vyskytuje šikana. Na tento cíl nám poskytuje odpověď 6. otázka (*Vyskytuje se šikanování ve vaší škole?*) a 7. otázka (*Vyskytuje se šikanování ve vaší třídě?*) v dotazníku pro děti. Analýza dat u 6. otázky objevila, že 76 žáků (62 %) uvedlo, že se u nich na škole šikanování objevuje, 39 žáků (32 %) uvedlo, že se se šikanou na jejich škole doposud nesetkali, ale ani ji nemohou vyloučit. Zbylých 7 dětí (6 %) šikanu na škole nevidělo. V otázce, zda se šikanování vyskytuje ve třídě, 19 dětí (16 %) uvedlo, že se šikana u nich ve třídě vyskytuje, 44 žáků (36 %) se se šikanováním v jejich třídě doposud nesetkalo, ale nemohou ho vyloučit a 59 žáků (48 %) si myslí, že šikana u nich ve třídě není.

Druhý vedlejší výzkumný cíl měl zjistit, zda žáci vědí, jak se zachovat, když přijdou se šikanou do styku. K tomu slouží 14. otázka (*Kdybys byl/a někdy šikanován/a, věděl/a bys co máš dělat?*) z dotazníku, který byl rozdán žákům. Výsledky ukázaly, že 100 žáků (82 %) by vědělo co má dělat, protože jsou poučeni od rodičů nebo pedagogů a 22 žáků (18 %) neví, co má dělat v případě, kdyby se stali obětí šikany.

Otázka číslo 8 (*Nešel/a jsi někdy do školy ze strachu, že budeš šikanován/a?*) se pojí se třetím vedlejším výzkumným cílem, který zjišťuje, jestli mají žáci na dané škole z šikany strach. Výzkum zjistil, že 10 žáků (8 %) minimálně jednou nešlo do školy ze strachu, že budou šikanováni.

Čtvrtý vedlejší výzkumný cíl zjišťuje, zda jsou rodiče žáků schopni rozpoznat počáteční příznaky šikany. K tomuto cíli se vztahuje 5. otázka (*Myslíte, že byste poznali, že je vaše dítě šikanováno?*) z dotazníku určeného rodičům. Výzkum ukázal, že 28 rodičů (44, 5 %) by dokázalo rozpoznat, že je jejich dítě šikanováno a stejný počet rodičů si tím není až tak úplně jistá.

Poslední výzkumný cíl má za úkol zjistit, jak moc se zajímají rodiče o své děti. K tomuto cíli se pojí 18. otázka (*Máte přehled, s kým se vaše dítě kamarádí?*), 19. otázka (*Má vaše dítě ve třídě kamarády?*) a 20. otázka (*Povídáte si s dítětem o tom, co bylo ve škole?*). Analýza dat ukázala, že 58 dotazovaných rodičů (92 %) má přehled o tom, s kým se jejich dítě kamarádí. Na otázku *Má vaše dítě ve třídě kamarády?* 10 rodičů (16 %) nebylo schopno odpovědět, protože to neví. U 20. otázky 36 rodičů (57 %) uvedlo, že si s dětmi povídají každý den o tom, co bylo ve škole. A dalších 21 rodičů (33 %) si s dětmi o škole povídá alespoň občas.

7.1 Doporučení pro praxi

Řediteli školy, kde byl výzkum realizován, bylo nabídnuto následné sdělení výsledků jednotlivých odpovědí od dětí. A to především z toho důvodu, že se škola před pár lety potýkala se šikanou, kterou se jim však podařilo odstranit (především z toho důvodu, že většina agresorů již odešla na střední školu). I když se nyní zdá, že se šikana na škole nevyskytuje, přijal pan ředitel mou nabídku se zasláním výsledků, pro větší informovanost.

Analýza dat ukázala, že ze 122 dotazovaných dětí bylo 28 šikanováno, což je 23 %. Na 19. otázku (*Kdy jsi byl/a naposledy šikanován/a?*) 22 žáků (79 %) odpovědělo, že oběti šikany byli před rokem či více lety. Čtyři děti (14 %) uvedly, že byly šikanovány tento měsíc a dvě děti (7 %) byly oběti šikany tento týden. (Poznámka: Žáci na dotazníky odpovídali v listopadu 2018). Z toho vyplývá, že na škole před pár lety šikana opravdu byla a vedení školy se jí podařilo ve větší míře odbourat. Našlo se však 6 dětí, které jsou aktuálními oběťmi šikany.

Proto bylo panu řediteli doporučeno, aby zvýšili pozornost a snažili se odhalit agresora a oběti co nejdříve, než se šikana více rozšíří. Také byl informován o důležitosti nepodceňování prevence šikany, kdy je důležitá potřeba ochrany a potřeba místa, aby měl každý žák pocit, že někam patří.

ZÁVĚR

Tato bakalářská práce byla zaměřena na problematiku šikany a jiných forem násilného chování z pohledu dětí a jejich rodičů druhého stupně základní školy. Celá práce se opírala o odbornou literaturu a dotazníkové šetření.

Teoretická část byla rozdělena na 4 kapitoly, kdy v první kapitole byly popsány pojmy jako je agrese, šikana a kyberšikana. V druhé kapitole byla vypsána jednotlivá stádia a formy šikany, dále její důsledky a varovné signály. V další kapitole bylo zmíněno, kdo všechno se může stát agresorem či obětí šikany a na jaké typy se dělí. Poslední kapitola této části byla zaměřena na řešení a prevenci šikany.

Praktická část byla založená na kvantitativním výzkumu, jehož cílem bylo odpovědět na výzkumné otázky/cíle, které se všechny podařily naplnit. Hlavním výzkumným cílem bylo zjistit, co v dnešní době považují děti a jejich rodiče za šikanování. Zjistila jsem, že nejvíce rodičů (47 %) za šikanu považuje ubližování, ponižování a obtěžování a téměř většina dětí (107 ze 122) jako projev šikanování chápou tělesné ublížení a vyhrožování.

Prvním vedlejším cílem bylo zjistit, zda se mezi žáky vyskytuje šikana, kdy 62 % žáků odpovědělo, že ano. Další cíl zjišťoval, zda žáci vědí, jak se zachovat, když přijdou se šikanou do styku. Analýza dat zjistila, že 100 žáků (82 %) ví, co má v takovém případě dělat, protože byli poučeni od svých rodičů či pedagogů. Třetím vedlejším cílem bylo zjistit, jestli mají žáci na dané škole z šikany strach. Výzkum ukázal, že jen 10 žáků z celého druhého stupně minimálně jednou nešlo do školy, kvůli tomu, že se báli agresora. Dalším cílem bylo zjistit, zda jsou rodiče žáků schopni rozpoznat počáteční příznaky šikany, kdy se ukázalo, že ani ne polovina dotazovaných rodičů (44, 5 %) by dokázalo rozpoznat tyto příznaky u svého dítěte. Posledním výzkumným cílem bylo zjistit, jak moc se zajímají rodiče o své děti. Zjistila jsem, že 92 % rodičů má přehled o tom, s kým se jejich děti kamarádí a většina rodičů zná kamarády svých dětí i jménem. Více jak polovina rodičů (57 %) uvedlo, že si s dětmi povídají každý den o tom, co bylo ve škole.

Dotazníkové šetření bylo prováděno v listopadu 2018 na jedné nejmenované základní škole, která před pár lety šikanu řešila. Což se taky potvrdilo u 19. otázky v dotazníku pro žáky, která se ptala dětí, které byly na dané škole šikanovány – *Kdy jsi byl/a naposledy šikanován/a?*, 22 žáků z 28 šikanovaných uvedlo, že před rokem či více lety.

Z celkového výzkumu vyplynulo, že se šikana na škole stále v určitém měřítku objevuje a je potřeba ji co nejdříve odhalit a řešit. Lze usuzovat, že žáci jsou s problematikou šikany obeznámeni a vědí, jak se chovat, přijdou-li s ní do styku. A pokud ne, mohou se svěřit svým rodičům, kteří o ně jeví zájem.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BENDL, Stanislav. Prevence a řešení šikany ve škole. 1. vyd. Praha: ISV nakladatelství, 2003. 197 s. ISBN 80-8664-208-9.

DOBRÁ ŠKOLA, ed. Problémy se třídou: Tipy a náměty pro třídní učitele. Praha: Dr. Josef Raabe, 2012, 22 s. ISBN 978-80-87553-40-4.

ELLIOTTOVÁ, Michele. Jak ochránit své dítě. Praha: Portál, 1995, 173 s. ISBN 80-7178-034-0.

FIELD, Evelyn M. Jak se bránit šikaně: praktický rádce pro děti, rodiče i učitele. V Praze: Ikar, 2009, 311 s. ISBN 978-80-249-1176-2.

GAVORA, Peter. Úvod do pedagogického výzkumu. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-79-6.

CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu: Základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada Publishing, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

KOLÁŘ, Michal. Bolest šikanování. Praha: Portál, 2001, 255 s. ISBN 80-7367-014-3.

KOLÁŘ, Michal. Nová cesta k léčbě šikany. Praha: Portál, 2011, 332 s. ISBN 978-80-7367-871-5.

KOLÁŘ, Michal. Skrytý svět šikanování ve školách: Příčiny, diagnostika a praktická pomoc. Praha: Portál, 1997, 127 s. ISBN 80-7178-123-1.

MARTÍNEK, Zdeněk. Agresivita a kriminalita školní mládeže. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2009. 224 s. ISBN 978-80-247-2310-5.

ROGERS, Vanessa. Kyberšikana: pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty. Praha: Portál, 2011, 97 s. ISBN 978-80-7367-984-2.

ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. Jak na šikanu. Praha: Grada, 2010, 155 s. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6.

ŘÍČAN, Pavel. Agresivita a šikana mezi dětmi: Jak dát dětem ve škole pocit bezpečí. Praha: Portál, 1995, 95 s. ISBN 80-7178-049-9.

SPURNÝ, Joža. Psychologie násilí. Praha: Eurounion, 1996, 134 s. ISBN 80-85858-30-4.

VÁGNEROVÁ, Kateřina. Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče. Praha: Portál, 2009, 147 s. ISBN 978-80-7367-611-7.

Seznam elektronických zdrojů

Šikana není záležitostí jen agresora a oběti, týká se celé přihlížející skupiny [online]. 2016 [cit. 2019-04-03]. Dostupné z: <http://www.spektrumzdravi.cz/sikana>

Šikana.cz - Jak ji poznat, prevence, kontakty [online]. [cit. 2019-04-03]. Dostupné z: <http://www.sikana.cz/>

Šikana - Policie České republiky [online]. 2019 [cit. 2019-04-03]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/preventivni-informace-sikana.aspx>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

event. Eventuálně.

tzv. Tak zvaný.

např. Například.

atd. A tak dále.

apod. A podobně.

SEZNAM OBRÁZKŮ

<i>Graf 1: Třída.....</i>	36
<i>Graf 2: Věk žáků.</i>	36
<i>Graf 3: Další projevy šikany.....</i>	38
<i>Graf 4: Šikanování ve škole.</i>	39
<i>Graf 5: Šikanování ve třídě.....</i>	39
<i>Graf 6: Přítomnost žáků u šikany.</i>	40
<i>Graf 7: Počet žáků v roli agresora.</i>	41
<i>Graf 8: Důvody k šikaně.</i>	42
<i>Graf 9: Poučenost žáků o šikaně.</i>	42
<i>Graf 10: Počet žáků v roli oběti.....</i>	43
<i>Graf 11: Forma šikanování.</i>	44
<i>Graf 12: Místo šikanování.</i>	44
<i>Graf 13: Kdo šikanoval.....</i>	45
<i>Graf 14: Poslední výskyt šikanování.</i>	45
<i>Graf 15: Komu se žák svěřil.</i>	46
<i>Graf 16: Pocity po šikanování.</i>	46
<i>Graf 17: Spokojenost s potrestáním agresorů.</i>	47
<i>Graf 18: Odstranění šikany.</i>	48
<i>Graf 19: Pohlaví.</i>	48
<i>Graf 20: Počet dětí.</i>	49
<i>Graf 21: Co je to šikana.</i>	49
<i>Graf 22: Na koho se rodiče obrací.</i>	52
<i>Graf 23: Účast dítěte v šikaně.</i>	54
<i>Graf 24: Odhalení šikany.</i>	54
<i>Graf 25: Řešení šikany.....</i>	55
<i>Graf 26: Vlastnosti agresora.</i>	55
<i>Graf 27: Příčina šikany.</i>	56
<i>Graf 28: Kdo může být oběť.....</i>	56
<i>Graf 29: Přehled o kamarádech žáků.</i>	57
<i>Graf 30: Komunikace mezi žákem jeho rodiči.</i>	58

SEZNAM TABULEK

<i>Tabulka 1: Co žáci považují za šikanování.</i>	<i>37</i>
<i>Tabulka 2: Strach jít do školy.</i>	<i>40</i>
<i>Tabulka 3: Názor na agresory.</i>	<i>47</i>
<i>Tabulka 4: Zájem o problematiku.</i>	<i>50</i>
<i>Tabulka 5: Schopnost rozpoznání šikany.</i>	<i>50</i>
<i>Tabulka 6: Důvěra rodičů ke škole.</i>	<i>51</i>
<i>Tabulka 7: Upozornění na šikanu.</i>	<i>51</i>
<i>Tabulka 8: Přístup školy k šikanování.</i>	<i>52</i>
<i>Tabulka 9: Komunikace mezi rodiči a školou.</i>	<i>53</i>
<i>Tabulka 10: Zkušenost se šikanou.</i>	<i>53</i>
<i>Tabulka 11: Kamarádi ve třídě.</i>	<i>57</i>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Dotazník pro děti

Příloha P II: Dotazník pro rodiče

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK PRO DĚTI

Dobrý den,

Jmenuji se Nikola Šnajdrová a jsem studentkou Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulty humanitních studií, obor sociální pedagogika. Ráda bych Vás požádala o vyplnění dotazníku, který bude praktickým podkladem k mé bakalářské práci, která má název „Šikana a jiné formy násilného chování z pohledu dětí a jejich rodičů“. Předem Vám děkuji za kompletní vyplnění dotazníku a čas nad ním strávený.

Nikola Šnajdrová

*Instrukce: Na níže uvedené otázky odpovězte tím, že **zakroužkujete** písmeno správné varianty z předložených odpovědí. Nepřemýšlejte příliš dlouho, první reakce je obvykle ta nejlepší. Odpovídejte upřímně, dotazník je anonymní, slouží pouze výzkumu.*

Děkuji

Třída: _____

Věk: _____

1. Jsem

a) Dívka

b) Chlapec

2. Které z následujících projevů považuješ za šikanování? (může být více odpovědí)

a) nadávání e) uhození i) osobní urážky

b) opomíjení f) strkání j) urážky rodiny

c) výsměch g) vyhrožování k) brání/ničení tvých věcí

d) dotyky h) tělesné ublížení l) urážky z rasových důvodů

3. Vyjmenuj další projevy, které považuješ za šikanování:

4. Vyskytuje se šikanování na vaší škole?
- a) ano
 - b) někdy
 - c) ne
 - d) nevím, sám jsem se s tím nesetkal/a, ale nemohu ho vyloučit
5. Vyskytuje se šikanování ve vaší třídě?
- a) ano
 - b) ne
 - c) nevím, sám jsem se s tím nesetkal, ale nemohu ho vyloučit
6. Nešel jsi do školy ze strachu, že budeš šikanován?
- a) ano
 - b) ne
 - c) někdy
7. Byl jsi u toho, když někoho šikanovali?
- a) ano
 - b) ano, ale jen jednou
 - c) ne
8. Pokud jsi byl přítomen šikaně, zastal jsi se někdy šikanovaného?
- a) ano, pokaždé
 - b) ano, jen jednou
 - c) ne

9. Šikanoval jsi ty někdy někoho?

- a) ano
- b) ano, ale jen jednou
- c) ne

10. Proč jsi to dělal? (vyplňují pouze ti, kteří někdy šikanovali)

11. Proč si myslíš, že někteří žáci šikanují druhé?

12. Kdybys byl někdy šikanován, věděl bys, co bys dělal?

- a) ano, jsem poučen od rodičů
- b) ano, jsem poučen od učitelů
- c) ne

13. Byl jsi ty sám někdy na téhle škole šikanován?

- a) ano
- b) ano, jen jednou
- c) ne

Poznámka: další část dotazníku vyplňují pouze ti, kteří byli někdy šikanováni

14. Jaké formy šikanování bylo? (možnost i více odpovědí)

- a) tělesné ubližování
- b) slovní napadení
- c) citové vydírání
- d) jiná forma: _____

15. Kde k šikanování došlo? (možnost více odpovědí)

- a) ve třídě
- b) na chodbě
- c) cestou do školy nebo ze školy
- d) jiné: _____

16. Kým jsi byl šikanován?

- a) jedním chlapcem
- b) jednou dívkou
- c) partou chlapců
- d) partou dívek
- e) partou chlapců a dívek

17. Kdy jsi byl šikanován naposledy?

- a) dnes
- b) tento týden
- c) tento měsíc
- d) před rokem či více lety

18. Komu jsi o šikanování řekl?

- a) rodičům
- b) sourozenci
- c) učitelů
- d) jiné: _____

19. Jak jsi se po šikanování cítil?
- a) velmi vystrašený
 - b) nešťastný
 - c) příliš mi to nevadilo
 - d) měl/a jsem jiný pocit (jaký?): _____
20. Jak jsi byl spokojen s potrestáním agresorů, s vyřešením šikany?
- a) nijak, protože jsem nikomu nic neřekl/a
 - b) byl/a jsem spokojen
 - c) nebyl/a jsem vůbec spokojen
21. Co si myslíš o útočnickovi (útočnicích)?
- a) nic, je (jsou) mi jedno
 - b) nesnáším ho (je)
 - c) lituji ho (je)
 - d) mám ho (je) rád
22. Co by podle tebe mohlo pomoci odstranit šikanování ve vaší škole?
- _____

Děkuji za vyplnění.

Dotazník byl inspirován z internetového zdroje:
<https://fpe.zcu.cz/kps/studijni-materialy/SKOPS/sikanovani.rtf>

PŘÍLOHA P II: DOTAZNÍK PRO RODIČE

Dobrý den,

Jmenuji se Nikola Šnajdrová a jsem studentkou Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulty humanitních studií, obor sociální pedagogika. Ráda bych Vás požádala o vyplnění dotazníku, který bude praktickým podkladem k mé bakalářské práci, která má název „Šikana a jiné formy násilného chování z pohledu dětí a jejich rodičů“. Předem Vám děkuji za kompletní vyplnění dotazníku a čas nad ním strávený.

Nikola Šnajdrová

*Instrukce: Na níže uvedené otázky odpovězte tím, že **zakroužkujete** písmeno správné varianty z předložených odpovědí. Nepřemýšlejte příliš dlouho, první reakce je obvykle ta nejlepší. Odpovídejte upřímně, dotazník je anonymní, slouží pouze výzkumu. Děkuji*

1. Jsem
 - a) žena
 - b) muž

2. Počet dětí
 - a) 1
 - b) 2
 - c) 3 a více

3. Co si představujete pod pojmem šikana?

4. Zajímáte se o tuto problematiku?
 - a) ano
 - b) ne
 - c) jen z médií

5. Myslíte si, že byste poznali, že je vaše dítě šikanováno?
 - a) ano
 - b) nejsem si jist/a
 - c) ne

6. Jste přesvědčeni, že škola, kterou navštěvuje vaše dítě, přesně ví, jak šikanu řešit?
- a) ano
 - b) ne
 - c) nevím
7. Upozorňuje škola na hrozbu šikany?
- a) ano, pravidelně na setkáních s rodiči
 - b) ano, dostali jsme písemné informace týkající se šikany (letáky, ...)
 - c) ne
8. V případě podezření nebo přesvědčení o šikaně, na koho byste se obrátili?
- a) třídního učitele
 - b) vedení školy
 - c) rodiče agresora
 - d) jiné: _____
9. Je škola, kterou navštěvuje vaše dítě otevřená k otázce šikanu řešit?
- a) ano
 - b) ne
 - c) nevím, zatím jsme nemuseli šikanu u mého dítěte řešit
 - d) škola nás ubezpečuje, že šikana u nich není
10. Je komunikace mezi vámi a školou na dostatečné úrovni?
- a) ano
 - b) ne
 - c) mohla by být lepší
11. Setkali jste se šikanou (podezřením) v průběhu docházky vašeho dítěte do školy?
- a) ano
 - b) ne

Poznámka: další část dotazníku vyplňují pouze ti, kteří se svým dítětem šikanu řešili

12. Týkala se šikana přímo vašeho dítěte?
- a) ano – dítě bylo obět'
 - b) ano – dítě bylo agresor
 - c) šlo o kamaráda, spolužáka mého dítěte
13. Kdo odhalil, že jde o šikanu?
- a) rodiče
 - b) třídní učitel/škola
 - c) dítě se svěřilo doma
 - d) jiné: _____

14. S kým jste případ šikany řešili?

- a) třídní učitel
- b) vedení školy
- c) rodiče agresora
- d) jiné: _____

15. Jaké je, podle vás dítě, které šikanuje?

16. Co může být příčinou šikany?

17. Jaké dítě se může stát obětí šikany? (možnost více odpovědí)

- a) jakékoliv dítě
- b) premiant třídy
- c) ustrašené dítě
- d) dítě ze špatného sociálního prostředí
- e) jiné: _____

18. Máte přehled, s kým se vaše dítě kamarádí?

- a) ano, znám je i jménem
- b) ano
- c) spíše ne
- d) vůbec

19. Má vaše dítě kamarády ve třídě?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

20. Povídat si s dítětem o tom, co bylo ve škole?

- a) ano, každý den
- b) ano, občas
- c) ne

Děkuji za vyplnění.

Dotazník byl převzat z internetového zdroje: <https://www.vyplnto.cz/realizovane-pruzkumy/sikana-pohledem-rodicu/>